

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет іноземних мов
Кафедра англійської мови

Формування англомовної граматичної компетентності учнів
середньої школи в умовах інклюзії
Випускова кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

Студента/ки 6 курсу 607 групи

Спеціальності 014 Середня освіта

Спеціалізації 014.021 Мова і література
(англійська)

Антків Анастасія Ігорівна

(прізвище, ім'я та по-батькові)

Керівник: к.ф.н. Куковська В. І.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент: Ковалюк М. В.

кафедра англійської мови, ЧНУ ім. Ю.

Федьковича

(прізвище та ініціали, кафедра, університет)

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №

від « » _____ 2022 р.

Зав. кафедри _____ проф. Єсипенко Н.Г.

Чернівці–2022

ABSTRACT

The introduction of an inclusive educational environment has become an important and relevant breakthrough for our state. In order for children with different features of psychophysical development to become active and full participants in the educational process, acquire the same knowledge and realize themselves, it is necessary to provide a flexible, individualized system of education in the conditions of a comprehensive school.

The formation of English grammatical competence in English lessons in an inclusive class is a complex and multifaceted process of students' cognitive and practical activities. The grammatical aspect of learning English requires implicit, explicit and differentiated approaches to the formation of grammatical skills. Successful use of various interactive tasks with the use of modern technologies is necessary to eliminate difficulties when students learn certain grammatical phenomena.

The problem of grammatical competence and the methodology of its teaching in the educational process was studied by many domestic and foreign scientists (I. V. Chernetska, M. V. Lyakhovytskyi, D. Bikovsky, E. B. Shevchenko, T. O. Stechenko, N. K. Sklyarenko , K. Kochi, etc.). However, it is insufficient to study effective methods of forming grammatical competence by means of information technologies in children with special educational needs in English lessons, which determines the **relevance** of this study.

The **object** of our research is the process of forming grammatical competence in children with special educational needs. The **subject** of the research is the methods of forming English grammar competence in secondary school students in English classes in the conditions of inclusion with the help of information technologies. The **research hypothesis** is based on the assumption that the formation of grammar competence in secondary school students in the conditions of inclusive education will

be more effective with the use of a person-oriented approach to learning and the use of information technology tools.

The **purpose** of the study is to test the developed methodology for the formation of English grammatical competence in secondary school students in conditions of inclusive education.

To achieve this goal, the following **tasks** are solved in the research:

- to substantiate the concept of "competence" and investigate ways of forming students' English grammatical competence;
- to characterize the concept of "inclusion" and define the forms of "inclusive education";
- to indicate the possibilities of using information technologies for teaching grammar in primary schools, analyzing computer programs and online applications in the process of forming students' English grammatical competence in the conditions of inclusive education;
- to organize work on the formation of grammatical competence of 6th-grade students using information technologies in conditions of inclusion and to analyze the results of trial training.

The **material** of the research, for example, is the data obtained during the incoming and final tests and questionnaire of the 6th grade students.

To solve the tasks, the **methods** of analysis of pedagogical, psychological and methodical literature on the research problem were used (to study the essence, structure and features of the formation of grammatical skills); trial training - with the aim of identifying the effectiveness of the use of information technology tools in the teaching of grammar in secondary school in conditions of inclusion; observation, questionnaires, comparison, with the aim of determining the level of formation and development of grammatical competence among secondary school students in conditions of inclusion.

The **scientific novelty** of the work lies in the fact that the use of information technologies for the formation of English grammatical competence in the conditions of inclusive education was analyzed and their effectiveness was proven. The types of interactive online resources that have a positive effect on the formation of motivation within the competence approach have been determined.

The **theoretical value** of the work lies in the possibility of using the principles of the development of grammar skills in secondary school students in further scientific and didactic investigations and methodological recommendations for teaching secondary school students in the conditions of inclusive education.

The **practical value** of the research lies in the development and introduction into the educational process of the technique of the formation and development of grammatical competence in secondary school students in the conditions of inclusive education, the possibility of using the results of this research in lectures and practical classes on the methodology and pedagogy of teaching English in universities and specialized inclusive institutions, and the developed exercises can be used at English lessons.

The **personal contribution** consists in the development and implementation of a set of tasks aimed at the formation and development of grammar competence of secondary school students in the conditions of inclusive education.

Approbation of the work took place at the 1st International Multidisciplinary Student Scientific Conference "Concept of Science XXI: Strategies, Methods and Scientific Tools", which took place on November 12, 2021 in the city of Kherson, Ukraine.

Structure of work. The work consists of an introduction, three sections, conclusions, references and appendices.

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ I ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	
1.0 Вступні зауваження.....	
1.1 Поняття «компетентність».....	
1.2 Сутність граматичної компетентності.....	
1.3 Способи формування англomовної граматичної компетентності учнів.....	
1.4 Характеристика поняття «інклюзія».....	
1.5 «Інклюзивне навчання» та його форми.....	
Висновки до розділу 1.....	
РОЗДІЛ II МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	
2.0 Вступні зауваження.....	
2.1 Методи формування граматичної компетентності учнів середньої школи.....	
2.2 Поняття та види «інформаційних технологій».....	
2.3 Можливості застосування інформаційних технологій для навчання граматики у ЗНЗ.....	
2.4 Аналіз комп'ютерних програм та онлайн застосунків у процесі формування англomовної граматичної компетентності учнів в умовах інклюзивного навчання.....	
Висновки до розділу 2.....	
РОЗДІЛ III АПРОБАЦІЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
3.0 Вступні зауваження.....	

3.1 Організація пробного навчання з формування граматичної компетентності учнів середньої школи з використанням інформаційних технологій в умовах інклюзії.....

3.2 Аналіз результатів пробного навчання.....

Висновки до розділу 3.....

ВИСНОВКИ.....

ДОДАТКИ.....

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....

ВСТУП

Запровадження інклюзивного освітнього середовища стало важливим та актуальним проривом для нашої держави. Для того, щоб діти з різними особливостями психофізичного розвитку стали активними та повноправними учасниками освітнього процесу, здобули однакові знання та реалізувалися, необхідно забезпечити гнучку індивідуалізовану систему навчання в умовах загальноосвітньої школи.

Формування англомовної граматичної компетентності на уроках англійської мови в інклюзивному класі – це комплексний та багатоаспектний процес пізнавальної і практичної діяльності учнів. Граматичний аспект навчання англійської мови потребує імпліцитного, експліцитного та диференційованого підходів до формування граматичних навичок. Для усунення труднощів при вивченні учнями тих чи інших граматичних явищ необхідно вдале використання різноманітних інтерактивних завдань із використанням сучасних технологій.

Насправді, досить багато вітчизняних та зарубіжних дослідників вивчають проблему викладання граматики іноземної мови (І. В. Чернецька, М. В. Ляховицький, Д. Біковські, Е. Б. Шевченко, Т. О. Стеченко, Н. К. Скляренко, К. Кочі та ін.). Проте недостатнім є вивчення ефективних методик формування граматичної компетентності засобами інформаційних технологій в дітей з особливими освітніми потребами на уроках англійської мови, що і зумовлює **актуальність** даного дослідження.

Об'єктом нашого дослідження є процес формування граматичної компетентності у дітей з особливими освітніми потребами. **Предмет** дослідження–методи формування англомовної граматичної компетентності в учнів середнього ступеня на уроках англійської мови в умовах інклюзії за допомогою інформаційних технологій. **Гіпотеза дослідження** базується на припущенні, що формування граматичної компетентності в учнів середньої

школи в умовах інклюзивного навчання буде більш дієвим, якщо до навчання застосовувати підхід, орієнтований саме на особистість (індивід), із залученням засобів інформаційних технологій.

Мета дослідження полягає у апробації розробленої методики для формування англомовної граматичної компетентності в учнів середньої школи в умовах інклюзії.

Для досягнення цієї мети в роботі розв'язуються наступні **завдання**:

- обґрунтувати поняття «компетентність» та дослідити способи формування англомовної граматичної компетентності учнів;
- охарактеризувати поняття «інклюзія» та визначити форми «інклюзивного навчання»;
- вказати можливості застосування інформаційних технологій для навчання граматики у ЗНЗ, здійснюючи аналіз комп'ютерних програм та онлайн застосунків у процесі формування англомовної граматичної компетентності учнів в умовах інклюзивного навчання;
- організувати роботу з формування граматичної компетентності учнів 6-го класу з використанням інформаційних технологій в умовах інклюзії та проаналізувати результати пробного навчання.

Матеріалом дослідження слугують результати вхідного та вихідного контролів, а також анкета для учнів 6-го інклюзивного класу.

У цій роботі використані такі **методи дослідження**, як аналіз педагогіко-психологічної та наукової літератури з досліджуваної проблеми (щоб дослідити значення та особливості формування граматичних навичок у процесі вивчення англійської мови); пробного навчання – з метою виявлення ефективності застосування засобів інформаційних технологій у навчанні граматики в середній школі в умовах інклюзії; спостереження, анкетування, порівняння, з метою визначення рівня сформованості та розвитку граматичної компетентності в учнів середньої школи в умовах інклюзії.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що було проаналізовано використання інформаційних технологій для формування англomовної граматичної компетентності в умовах інклюзивного навчання та доведено їхню ефективність. Визначено види інтерактивних онлайн ресурсів, які позитивно впливають на формування мотивації в рамках компетентнісного підходу.

Теоретичне значення роботи полягає у можливості використання принципів застосування інформаційно-комунікативних технологій для розвитку граматичних навичок в учнів середніх класів у подальших наукових дослідженнях, з можливістю додавання їх основ у методичні посібники по навчанню учнів середньої школи в умовах інклюзивного навчання.

Практичне значення дослідження полягає у розробці та впровадженні у нової сучасної методики для формування та розвитку граматичної компетентності в учнів середньої школи в умовах інклюзивного навчання, можливості використання результатів цього дослідження на лекційних та практичних заняттях з методики та педагогіки викладання англійської мови у ЗНЗ та спеціалізованих інклюзивних закладах, а розроблені вправи можна використовувати на уроках англійської мови.

Особистий внесок полягає у створенні цілого комплексу завдань із залученням інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованого на формування та розвиток граматичної компетентності учнів середньої школи в умовах інклюзивної освіти.

Апробація роботи відбулася на щорічній студентській науковій конференції, яка відбулася 12 листопада 2021 року в місті Чернівці, Україна.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У **вступі** обґрунтовується вибір теми, доводиться актуальність дослідження, визначаються мета та завдання, формулюються об'єкт і предмет, вказуються матеріал та методи дослідження, розкривається наукова новизна,

теоретичне та практичне значення отриманих результатів, демонструється особистий внесок даної роботи, а також зазначається апробація роботи.

У **першому розділі** відбувається вивчення поняття «компетентність», описується сутність граматичної компетентності, досліджуються способи формування англomовної граматичної компетентності учнів, а також характеризується поняття «інклюзія» та визначаються форми «інклюзивного навчання».

У **другому розділі** вказуються можливості застосування інформаційних технологій для навчання граматики у середній школі та характеризуються комп'ютерні програми та онлайн застосунки у процесі формування англomовної граматичної компетентності учнів в умовах інклюзивного навчання.

У **третьому розділі** описується поетапне проведення пробного навчання з формування граматичної компетентності учнів 6-го класу з використанням інформаційних технологій в умовах інклюзії, а також аналізуються його результати щодо формування граматичної компетентності за допомогою інформаційних технологій на уроках англійської мови.

У **загальних висновках** подаються основні теоретичні положення та результати дослідження.

Список літератури налічує 84 джерела, з них 26 позицій складають джерела іноземномовної літератури та 7 позицій – ілюстративні джерела.

Додатки демонструють кількісні співвідношення рівнів сформованості навичок граматики учнів середньої школи в умовах інклюзії до початку пробного навчання та після його закінчення: завдання та результати вхідного та вихідного контролю учнів 6-го класу.

РОЗДІЛ I

ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

1.0 Вступні зауваження

У цьому розділі досліджується поняття «компетентність», описується сутність граматичної компетентності, вивчаються способи формування англomовної граматичної компетентності учнів у загальноосвітньому закладі, а також визначається поняття «інклюзія» та описуються форми «інклюзивного навчання».

1.1 Поняття «компетентність»

Сьогодні, у зв'язку із необхідністю професійної переорієнтації освіти, яка має базуватися виключно на саморозвиток та самореалізацію майбутніх фахівців, поняття «компетентності» посідає одне з провідних місць у цілій освітній галузі. Воно досі залишається дуже суперечливим, і науковці не змогли дійти єдиної думки щодо підходу до розуміння та трактування цього терміну. Компетентності прийнято вважати індикаторами, які визначають готовність до певної діяльності, особистісного розвитку людини та її активної участі в житті суспільства. Їх набуття дає можливість просуватися в умовах сьогодення, новітньому інформаційному просторі, здобутті освіти в майбутньому та змінному ринку.

У Словнику іншомовних слів, «компетентність» (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний) визначається, як «поінформованість, обізнаність, авторитетність», «як властивість за значенням компетентний, тобто:

1) такий, що має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований;

2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний – вживається у тлумачному словнику української мови» [38, с. 282].

О. М. Марущак дотримується думки, що компетентність є «динамічним поєднанням когнітивних та метакогнітивних умінь та навичок, знань і розуміння, міжособистісних, розумових та практичних умінь і навичок, а також етичних цінностей» [4].

І. А. Зимня визначає компетентність «як актуалізовану, інтегративну, таку, що базується на знаннях, інтелектуально й соціо-культурно зумовлену особистісну якість, яка проявляється в діяльності, поведінці людини, у її взаємодії з іншими людьми під час вирішення різноманітних завдань» [11]. Вона визначає такі характерні риси компетентності:

- 1) готовність до прояву компетентності (тобто мотиваційний аспект);
- 2) володіння знаннями змісту компетентності (когнітивний аспект);
- 3) досвід прояву компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект);
- 4) ставлення до змісту компетентності й об'єкта її застосування (ціннісно-смысловий аспект);
- 5) емоційно-вольову регуляцію процесу і результату прояву компетентності [10, с. 13].

Г. Селевко констатує, що: «під компетентністю розуміється інтегральна якість особистості, що виявляється в загальній здатності та готовності до діяльності, яка базується на знаннях і досвіді, здобутих у процесі навчання і соціалізації й орієнтованих на самостійну й успішну участь у діяльності» [35, с. 139].

А. Хуторський вважає, що компетентність можна характеризувати як «оволодіння людиною відповідною компетенцією, що передбачає її особистісне ставлення до неї і предмету діяльності» або ж як «особистісна якість (сукупність якостей) і мінімальний досвід щодо діяльності в заданій сфері» [48, с. 135], тобто «сукупність особистісних якостей учня (ціннісно-смыслових

орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), обумовлених досвідом його діяльності в певній соціальній і особистісно-значимій сфері» [48].

На думку Ю. Татура, компетентність – це «інтегральна властивість особистості, що характеризує її прагнення і здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості та ін.) для успішної діяльності в певній галузі» [46, с. 6–7].

Український фахівець Н. Мойсеюк наголошує, що «компетентність – якість особистості, яка необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері» [24, с. 639]. Інші науковці, до прикладу Н. Сидорчук, розуміють компетентність як «складну інтегральну характеристику особистості, деталізуючи її через здатність вирішувати проблеми і типові завдання, які виникають у реальних життєвих ситуаціях, у різних сферах діяльності на основі використання знань, навчального й життєвого досвіду відповідно до засвоєної системи цінностей» [36, с. 80].

М. Головань, трактує компетентність, як «володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності; він додає, що компетентність – це інтегративне утворення особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності» [7, с. 29].

Дж. Равен стверджує, що компетентність – це «специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, що містить вузькоспеціальні знання, особливі предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії та вчинки» [33, с. 6].

Таким чином, у даній роботі ми дотримується визначення Н. Мойсеюк, яка ототожнює компетентність з якістю особистості, яка необхідна для якісної

продуктивної діяльності в конкретній галузі» [24, с. 639]. Тож, на основі цього, можемо виділити наступні її характеристики:

- обізнаність, поінформованість;
- всебічна (загальна) здатність особистості успішно (кваліфікуватися) здійснювати діяльність;
- підготовка до діяльності;
- особистісні якості (сукупність якостей);
- загальні властивості особистості;
- знання, навички, норми, емоції та поєднання установок і роздумів про цінності;
- результативні характеристики освіти;
- неодмінні компоненти здібностей, такі як навчальні досягнення, визначаються як знання, навички, вміння, досвід, особистісні цінності та ставлення до діяльності в конкретній сфері.

Отже, вважаємо доцільним підсумувати, що компетентність – це сукупність знань, умінь, навичок особистості, готовність до діяльності, яка відіграє роль одиниці з окремим особистісним утворенням.

1.2 Сутність граматичної компетентності

Однією з ключових компетентностей, яка сприяє процесу використання мовної системи для вираження особистої думки, тобто вмінню формулювання мовленнєвої компетентності – є граматична компетентність. Для розуміння сутності терміну «граматична компетентність», важливо дати визначення граматиці як науці. Необхідно зазначити, що поняття «граматика» (грецьке «grammatike»)спочатку позначало «мистецтво читання і письма» [27, с. 22]. Більшість мовознавців вважають, що граMATика позначає:

- а) граматичну будову мови;

б) розділ мовознавства, який вивчає таку будову;
в) сукупність правил зміни слів, їх з'єднання у сполучення, речення (іноді і тексти);

г) підручник, який містить опис правил [34, с. 59].

Під поняттям «граматична компетентність» розуміють знання граматичних засобів мови і здатність їх застосовувати. Багато дослідників висловлюються стосовно цього поняття по-різному. «Вивчення граматики має бути спрямованим на учня, враховувати його побажання, потреби і цілі, а також на традиції навчання та його рідну мову, адже контрактивний аспект, що розуміється як свідоме сприйняття паралелей і відмінностей між мовами, сприяє вивчення мови» [26, с. 13].

І. Чернецька пояснює граматичну компетентність як «здатність індивіда комунікативно доцільно і ситуативно адекватно користуватися іншомовними граматичними знаннями та навичками з метою реалізації власної мовленнєвої поведінки у процесі спілкування» [49, с. 39].

На думку О. М. Солововой: «знати граматику – означає знати форму, значення, вживання та мовленнєву функцію певного граматичного явища» [41, с. 105]. Тобто, для того, щоб оволодіти граматиною іноземної мови, в тому числі англійської, потрібно навчитись застосовувати вивчені правила на практиці на рівні навичок.

Науковець Й. ван Ек «зводить лінгвістичну компетентність до граматичної, і вважає, що це «здатність продукувати й інтерпретувати висловлювання, які відповідають граматичним правилам і певним значенням»» [68, с. 39].

К.Кочі говорить про дві існуючі фази навчання граматики – це *введення та фіксація мовного матеріалу*. «Фаза введення і пояснення – це метамова (граматика як опис правил, механізмів, явищ і форм мови), а фаза фіксації описує граматику як об'єктивно існуючий збір правил, механізмів, явищ і форм мови» [18, с. 91]. Мова йде про те, що «у фазі введення навчального матеріалу

учень усвідомлює правила і механізми, явища і мовні форми; а у фазі фіксації має засвоїти їх в дії, щоб активно використовувати під час спілкування іноземною мовою»[18, с. 91].

Як стверджує О. Вовк, «граматична компетентність забезпечує системне знання лексичного, морфологічного, синтаксичного, фонетичного та орфографічного аспектів мови для побудови осмислених і зв'язних висловлювань; володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних категорій; навички і вміння адекватно використовувати граматичні явища у мовленнєвій діяльності в різноманітних ситуаціях спілкування для розв'язання мовленнєво-розумових проблемних завдань» [5, с. 20].

Також під «мовною граматичною компетентністю» розуміємо «здатність розуміти і виражати певний смисл, оформлюючи його у формі висловлювань, побудованих за правилами певної мови» [37, с. 2]. А під «граматичними знаннями» іноземної мови – «цілеспрямовано відібрану, підготовлену й упорядковану граматику, яку учень повинен засвоїти протягом курсу вивчення мови» [43, с. 145].

Якщо звернутися до положень «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», то стає очевидно, що формально граматику мови може розглядатись як «набір принципів, що керують сумою елементів та організують їх у значущі і завершені ряди (речення)», а граматична компетентність – це «здатність розуміти й виражати значення, продукуючи і розпізнаючи правильно оформлені згідно з цими принципами фрази та речення (що є протилежним заучуванню та відтворенню їх як стійких формул)» [9, с. 167]. «Граматику будь-якої мови у цьому плані дуже складна і далека від того, щоб мати завершену визначеність або вичерпність» [9, с. 167].

«Визначальними особливостями граматичної компетентності є здатність розуміти й виражати значення, продукуючи і розпізнаючи правильно

оформлені фрази і речення, що є протилежним заучуванню, та відтворення їх як стійких формул» [22, с. 112]. Виокремлюємо такі особливості граматичної компетентності:

1. «Здатність розуміти й виражати значення, продукуючи і розпізнаючи правильно оформлені згідно з цими принципами фрази і речення (що є протилежним заучуванню та відтворенню їх як стійких формул)» [9, с. 112].

2. «Неусвідомлене вживання граматичних форм рідної та іноземної мови згідно із законами і нормами граматики (рід, число, відмінок тощо), чуття граматичної форми, наявність корекційних навичок щодо правильності вживання граматичних форм» [2, с. 3].

3. «Внутрішнє невербалізоване знання граматичної системи мови, знання морфологічної та синтаксичної системи мови (типології форм), а також набору правил» [31, с. 73].

Вітчизняний мовознавець Є. Пассов розділяє наступні етапи формування граматичних навичок:

- сприйняття структури (відбувається у процесі її презентації; викладач демонструє використання структури з метою комунікації);
- імітація (починає формуватися механізм аналогії в утворенні форм);
- підстановка (зароджується усвідомлення узагальненої моделі мовного зразка);
- трансформація (зароджується механізм самостійного виклику структури);
- цілеспрямоване ізольоване використання (на основі репродукції засвоюється цілеспрямований виклик і використання однієї структури, що автоматизується);
- переключення (формується механізм вибору, оволодіння структурою, стійкість навички) [28, с. 62].

До вищенаведеного важливо додати, що в методиці існує три основні підходи до формування граматичної компетентності (за Т. І. Філіповою) [15]:

1. Імпліцитний (без пояснення правил)

- з використанням структурного методу
- з використанням комунікативного методу

2. Експліцитний (з поясненням правил)

- з використанням дедуктивного методу (від правила до прикладів і вправ)
- з використанням індуктивного методу (від прикладів і вправ до формування правил учнями).

3. Диференційований (поєднання різних підходів і методів)

Наприклад:

- початкова школа (індуктивний метод)
- основна школа (індуктивний і дедуктивний метод)
- старша школа (дедуктивний метод) [15, с. 18–19].

Таким чином, рівень сформованості граматичної компетентності визначає успішність оволодіння іншомовним спілкуванням, адже граматики дозволяє зрозуміти логічні процеси нашого мислення та спосіб виразити думку на іноземній мові. Отже, на основі знань про методи формування граматичної компетентності будуються знання про методику формування глобальної мовленнєвої компетентності, що є ключовим моментом у процесі вивчення іноземної мови, адже саме вона будує індивідуальність мови та мовлення. Тому, якщо в дітей сформувати навички граматики англійської мови, то процес формування навичок спілкування пришвидшиться та буде більш ефективним.

1.3 Способи формування англійської граматичної компетентності учнів

Знання про систему мови та її граматичні форми та конструкції формують так-звану граматичну компетентність. Навички англійської граматики, а саме її

правил та норм, є важливими для уможливлення формування власної ідеї та думки.

Тож, варто пам'ятати, що «осовною метою формування граматичної компетентності є здатність учня використовувати правильні граматичні конструкції. Тобто вправи повинні носити комунікативний характер та бути наближеними до життєвих ситуацій. Під час викладання граматичного матеріалу значна увага приділяється граматичній формі, натомість практичне застосування граматичних структур у повсякденному житті та спілкуванні відходить на другий план» [16, с. 8].

Науковець Н. Скляренко говорить, що «метод систематичного повторення засвоєного раніше граматичного матеріалу та перевірки рівня його усвідомлення студентами є важливим чинником оволодіння граматичними вміннями» [37, с. 10].

«Оскільки основною метою навчання іноземній мові в школі є практична, то те, що стосується граматики – це формування граматичних навичок в тому чи іншому виді мовленнєвої діяльності. Виходячи із чотирьох видів мовленнєвої діяльності, можна говорити про граматичні навички говоріння, читання, письма та аудіювання. Саме грамика допомагає учням правильно та логічно оформити свою думку, використати мовну форму, а також, що не менш важливо, зрозуміти логіку мислення, думку, висловлену носіями мови» [6].

М. В. Ляховицький наголошує на тому, що «граматичний аспект будь-якої мови є невід'ємною частиною всіх видів мовленнєвої діяльності, формування, вдосконалення і розвиток яких є основним завданням навчання іноземним мовам. Особливо важливий цей процес на середньому етапі, коли учні володіють достатнім лексичним матеріалом і у них закладається алгоритм засвоєння іноземного мовного матеріалу. Щоб сформувати розумний підхід до вивчення граматики англійської мови треба усвідомити, що навіть ідеальне знання граматики не дає повноцінного знання мови, але повноцінне знання мови включає в себе знання граматики» [23]. Далі, науковець додає, що

«граматика дозволяє усвідомлювати і засвоювати мовні конструкції набагато швидше ніж це відбувається природним шляхом. Людина набагато легше і швидше запам'ятовує усвідомлену інформацію, яка має логічну структуру» [23].

«Характер ознайомлення з новим граматичним матеріалом також може бути різним, як практичним, так і теоретично-практичним. В першому випадку учні знайомляться з новим граматичним явищем на прикладі і мають зрозуміти його значення із контексту, усвідомити самостійно і далі виконувати граматичні дії за аналогією з прикладом. Такий метод дуже корисний при оволодінні простими граматичними навичками, які потребують виконання елементарних мовленнєвих дій» [23].

«Сучасні новітні технології та методики навчання допомагають учням краще засвоювати теоретичний матеріал, застосовувати його на практиці, створюють мотивацію до вивчення складних, а інколи і незрозумілих для них правил» [11].

Під сучасними технологіями розуміємо інтерактивні методи навчання, які часто використовують для формування різних компетентностей учнів, в тому числі і граматичної, в умовах сучасної школи.

Робота над граматичним явищем повинна включати такі етапи:

1. Презентація мовного зразка з поясненням нової форми (правило).
2. Вправи на формування слухового образу. Для засвоєння зорового образу (пасивна граматики) можна пропонувати і письмову вправу.
3. Кількаразове повторення речень з новим граматичним елементом. При цьому можлива хорова форма роботи, робота групами та індивідуальна.
4. Виконання серій вправ на формування навичок :
 - а) підстановчих вправ,
 - б) вправ на перетворення,
 - в) вправ на закінчення речень,

г) питально-відповідних вправ тощо.

5. Опрацювання інших елементів граматичного явища у мовних зразках.

6. Пояснення спорідненості нових елементів у різних мовних зразках, або різниці між ними, тобто подача правила-узагальнення.

7. Включення опрацьованих мовних зразків з новим граматичним явищем у загальномовну практику [15, с. 18–19].

«У середньому шкільному віці з'являються сприятливі умови для засвоєння граматики: добра пам'ять, доволі високий розвиток логічного мислення, здатність до систематизації знань, стійка увага. Водночас у багатьох учнів середніх класів знижується мотивація до навчання, на учнів також негативно впливає перенавантаження іншими предметами. За таких умов вчителю важко спиратися на позитивні аспекти розвитку підлітків: залучати їх до осмислення граматичних положень, порівняння вивчених явищ, формулювання відповідних висновків. Вчителю важливо давати учням більше самостійності, забезпечувати можливість творчого підходу до розв'язання навчальних завдань» [15].

У середній школі індуктивне викладання граматики буде ефективнішим і продуктивнішим на уроках англійської мови, адже учні середніх класів повинні вивчають правило переважно під час занять. Обрані граматичні особливості та лексичні елементи повинні відповідати рівню володіння мовою. На уроці можна ввести 12–36 нових лексичних одиниць залежно від розміру класу. Словниковий запас та граматичні структури переважають на уроках. Основним видом діяльності є імперативні вправи [66].

До нестандартних методів навчання граматики, які можна застосовувати у середніх класах, належать такі вправи та завдання, які базуються на застосуванні пісень, віршів, римівок, прислів'їв, приказок, висловів тощо. Якщо говорити в контексті сучасної школи, то практика показує, що нове молоде

покоління краще засвоює матеріал побудований саме на основі нетрадиційних методів [19].

«Грамматика, словниковий запас, а також структура мови можуть викладатися в іграх. Вони засвоюються шляхом повторного впливу на мову під час гри. Часто учні зосереджені на діяльності і в кінцевому підсумку засвоюють мову підсвідомо. Вони зазвичай більш мотивовані, щоби грати в ігри, ніж виконувати завдання за партою» [8].

«Зазвичай існують кілька типів ігор, наприклад, карткові ігри, командні ігри, криголами (ігри, які допомагають учасникам познайомитися один з одним). Кожний тип має свою специфічну функцію і розвиває різні навички та здібності; усі вони можуть урізноманітнити уроки англійської мови. І важливо, що ігрові форми при вивченні граматичного матеріалу корисні не лише для учнів початкової школи, але і для середньої ланки» [53].

Складним, але дієвим є метод «Learning by teaching», або *методика навчання через навчання*. Сутність цієї методики полягає в тому, що учні виконують на уроках роль учителя. І це допомагає їм навчитися передавати свої знання іншим. «На уроках англійської мови у школі така методика застосовується досить рідко через велику кількість недоліків, основним з яких є значна витрата часу на введення методу. Але елементи даної методики знаходять ефективне застосування в межах комунікативного підходу» [61, с. 84].

Грамматичні проекти – «спрямовані на збирання інформації про яке-небудь граматичне явище, його аналіз і узагальнення. За кількістю учасників проекти поділяються на особистісні, парні та групові. Вчитель сам може обрати, який тип проекту кращий в цьому випадку або довірити цей вибір учням» [50].

Згідно результатів дослідження, Шевченко дійшов висновку, що учні залюбки беруть участь у цих проектах, показуючи свою самостійність та

успішність засвоєння певних граматичних структур. Такі проектні роботи у групах передбачають:

1. Вивчення кожним школярем свого завдання.
2. Обмін знаннями з партнером.
3. Обмін завданнями.
4. Опрацювання сприйнятої інформації і т.д.

Дуже важливо правильно організувати зовнішню оцінку виконання проекту, що дозволяє підвищити ефективність його виконання, усунути труднощі [50].

«Сформованість репродуктивної граматичної навички – одна з передумов функціонування вміння висловлювати свої думки в усній і письмовій формах. Щоб здійснити свій комунікативний вибір, той, хто говорить / пише, має спочатку вибрати граматичну структуру, яка б відповідала конкретній ситуації мовлення. Так, якщо людина має намір про щось дізнатися, вона обирає одну з граматичних структур, що виражає потрібне запитання. Подальший вибір залежить від часу події, про яку йдеться, характеру інформації, тощо. У багатьох випадках на вибір граматичної структури впливають стосунки між людьми» [25, с. 73].

Перевагами застосування аутентичних матеріалів (газетні статті, листи, рекламні матеріали, радіо і телебачення, оголошення, анкети, художні твори, пісні, вірші, фільми, мультфільми, римівки) у викладанні граматики англійської мови мовознавці відносять:

- позитивний вплив на мотивацію учнів;
- забезпечення знайомства з культурою країни, мова якої вивчається;
- надання можливості учням відчувати використання реальної мови;
- відповідність потребам та інтересам учнів тощо [27, с. 19].

Важливо також згадати реалії сучасної освіти в Україні. Вчителі все таки схильні до усталених стандартних методів викладання граматики. Особливо вчителі старшого віку не готові впроваджувати використання різноманітних

нових сучасних прийомів та методів, оскільки просто не хочуть витратити час на дослідження нових засобів навчання граматики іноземної мови.

Проте, варто зауважити, що пандемія Covid-19, яка поширилася на всю країну у 2020 році таки вплинула на розвиток освіти, і запровадження дистанційного навчання змусило вчителів трішки видозмінити свою методику викладання предметів, в тому числі англійської мови. Проте повернувшись на очне навчання, більшість вчителів надають перевагу традиційним методам навчання, які зосереджені переважно на «сухому» поясненні матеріалу, практичній його демонстрації, і закріпленні знань за допомогою виконання вправ. Ми не вважаємо, що це невірно, але підтримуємо більш сучасні та більш інтерактивні методики для учнів сучасної школи. Саме ефективність таких методик в умовах інклюзивної освіти ми будемо аналізувати у описі проведеного нами пробного навчання.

1.4 Характеристика поняття «інклюзія»

Як і всі діти, діти з обмеженими можливостями мають амбіції та мрії про своє майбутнє. Їм потрібна якісна освіта, щоб розвивати свої навички та повністю реалізувати свій потенціал. Проте діти з обмеженими можливостями часто залишаються поза увагою при виробленні політики, що обмежує їхній доступ до освіти та можливість брати участь у соціальному, економічному та політичному житті. У всьому світі ці діти є одними з тих, хто з найбільшою ймовірністю залишиться поза школою. Вони стикаються з постійними перешкодами на шляху до освіти, що виникають через дискримінацію, стигматизацію та регулярну неспроможність осіб, які приймають рішення, включити інвалідність у освітні послуги.

Ідея інклюзії впливає з визнання людського різноманіття та цінності відмінностей між людьми. Вона усуває будь-яку дискримінацію та втілює одну з головних характеристик демократичного суспільства: усі діти є цінними

членами суспільства та користуються рівними правами освіти, незважаючи на їх психофізичний розвиток.

Поняття інклюзії (франц. *inclusif* – той, хто включає в себе; лат. *include* – заключаю, включаю) – означає процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей [21]. З англійської «*inclusion*» перекладається як «утримувати, включати, мати місце в своєму складі». Тому «*inclusion*» є терміном, що відображає нові погляди не лише на освіту, але й на місце людини в суспільстві [1, с. 358].

Л. Солдатова стверджує, що інклюзія – це «процес, що передбачає сукупність регулюючих заходів та самоорганізації суспільства, спрямований на підвищення ступеня активної участі в житті суспільства індивідів або груп із всіма особливостями їхніх демографічних, економічних, політичних і культурно-духовних характеристик» [40].

Л. А. Калініна висуває ідею, що інклюзія – це «політика та процес, який передбачає отримання великих можливостей, як в освітньому, так і суспільному житті для дорослих, дітей, і також для дітей з інвалідністю» [13]. Схожої думки притримується Н. В. Клименюк наголошуючи, що поняття «інклюзії» – є процесом «рівного співіснування в освітньому середовищі людей і, перш за все, дітей з різними потребами» [14].

Проаналізувавши вище запропоновані визначення поняття «інклюзії», можна зробити висновок, що більшість науковців вважають, що соціальне включення (інклюзія) є саме процесом збільшення отримання будь-яких благ в контексті соціальної спільноти. Тож, із цього всього випливає, що:

1. Інклюзія – це процес. Це слід розглядати як безперервний пошук ефективних способів розгляду проблем різноманітності. Толерантне навчання і відмінності співіснують, що розглядається як мотивація заохочувати дітей і дорослих до навчання.

2. Інклюзія спрямована на виявлення та усунення перешкод. Це передбачає збір, синтез та оцінку інформації з великої кількості різних джерел для покращення освітньої політики та практики, а також заохочення дітей та дорослих до навчання.
3. Інклюзія створює умови для існування, участі та досягнень усіх учнів. Термін «існування» стосується того, де діти навчаються і як часто вони беруть участь. Термін «участь» описує якість їхнього навчального досвіду, тому слід враховувати думку учнів. Термін «досягнення» відноситься не тільки до результатів тестів або іспитів, а й до результатів навчання всіх курсів і програм (curriculum).
4. Інклюзія вимагає підвищеної уваги до дітей «групи ризику», для яких існує вірогідність виключення чи низької успішності. Йдеться про моральний обов'язок вести ретельне спостереження за групами учнів, які за статистикою найчастіше потрапляють до «групи ризику», і, за потреби, вживати заходів для забезпечення їхньої присутності, участі та досягнень у системі загальної освіти [12, с. 7–8].

Таким чином, інклюзію справедливо можна розглядати як ширший процес інтеграції, що забезпечує доступ до освіти для кожної дитини та розвиток загальної освіти через адаптацію до різних потреб усіх дітей. Проте слід зазначити, що інклюзія та інтеграція, будучи провідними тенденціями на сучасному етапі розвитку системи освіти, не повинні замінювати систему в цілому. Кожна дитина, незалежно від її особливостей – фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних чи мовних, повинна мати можливість реалізувати своє право на освіту в будь-якому типі навчального закладу та отримати гідну та якісну освіту.

Тож, інклюзія вчить суспільство співіснувати, інформувати та усувати психологічні та фізичні бар'єри, що перешкоджають нерівності між різними верствами населення. Проблема профільної освіти на відміну від інклюзивної, як показує практика, полягає в абсолютній невідповідності дітей з

особливими освітніми потребами до реалій самостійного життя та нездатності інтегруватися у суспільство. Інклюзія адаптується та інтегрується з фізичним розвитком у процесі навчання, тим самим готуючи до майбутньої самореалізації.

1.5«Інклюзивне навчання» та його форми

Розвиток сучасного українського суспільства та процеси інтеграції в європейську спільноту порушують питання соціального захисту громадян країни і особливо тих, хто її найбільше потребує, зокрема дітей з особливими освітніми потребами. Модернізація освіти в Україні, спрямована на демократизацію та гуманізацію, потребує впровадження інноваційних технологій, зокрема в освіті людей з особливими потребами. Інклюзія – одна з основних тенденцій розвитку цього виду освіти в Україні, якій сьогодні приділяється велика увага.

Інклюзивна освіта – «термін, який вперше прозвучав у Саламанській декларації про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами, яка була прийнята на Всесвітній конференції з питань освіти осіб з особливими потребами у червні 1994 року. Саме цей документ і став першим міжнародним документом, який наголосив на необхідності проведення освітніх реформ у напрямі інклюзивної освіти, тобто у роботі з дітьми з інвалідністю»[3].

Важливо пам'ятати, інклюзивна освіта – «це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дитини на освіту та права навчатися за місцем проживання в умовах загальноосвітнього закладу. Для забезпечення рівних можливостей доступу до якісної освіти інклюзивні навчальні заклади повинні адаптувати програми й плани, форми й методи навчання та ресурси до індивідуальних потреб дітей з особливими освітніми потребами» [44, с. 10].

Важливо звернути увагу на те, що інклюзивна освіта – це «освітня технологія, яка передбачає, як навчання, так і виховання дітей з особливими потребами у звичайному навчально-виховному закладі, де створені усі відповідні умови для забезпечення максимальної ефективності навчального процесу» [3].

І. Яцюк запевняє, що інклюзивна освіта – це «гнучка, індивідуалізована на система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи. У більш широкому розумінні зазначений термін стосується не лише дітей-інвалідів, а й тих, хто має певні проблеми із фізичним чи психологічним здоров'ям (без інвалідності), а також тих, чие перебування у звичайній школі супроводжується певними труднощами в адаптації» [51].

А. Пеньковська та М. Попов вважають, що інклюзивна освіта – це «процес, у якому школа намагається відповідати потребам усіх учнів, упроваджуючи необхідні зміни до навчальної програми та ресурсів, щоб забезпечити рівність можливостей» [29, с. 239].

О. Листопад вважає, що інклюзивне навчання – «комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими потребами шляхом їх навчання у загальноосвітніх закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей» [20, с. 182].

Н. Софій та Н. Найда в свій праці стверджують, що «інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема, дитини з особливостями психофізичного розвитку, в умовах загальноосвітнього закладу» [42].

На думку Г. І. Васільєвої, передумовами якісної інклюзивної освіти є:

- визначення особливих освітніх потреб дитини;

- підвищення кваліфікації вчителів;
- створення інклюзивного освітнього простору;
- надання освітніх, психолого-педагогічних та корекційно-розвивальних послуг;
- забезпечення учнів спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку;
- здійснення психологічного та педагогічного супроводу дитини протягом усього періоду навчання з обов'язковим залученням батьків до навчального та виховного процесу [3].

Якщо говорити про види інклюзивної освіти, то вважаємо, що найбільш доречним буде використати критерії для класифікації рівня освіти, на якому здійснюється інклюзивне навчання. Відповідно, можемо виокремити такі види інклюзивної освіти:

- 1) дошкільна;
- 2) загальноосвітня, яка своєю чергою також має три рівні:
 - а) початковий;
 - б) основний;
 - в) старший;
- 3) позашкільна;
- 4) професійно-технічна;
- 5) на базі вищої школи;
- 6) післядипломна.

Що стосується форм інклюзивної освіти, то, на наш погляд, вона може бути реалізована в наступному: повна інклюзія, коли люди з вадами психофізичного розвитку навчаються в звичайних групах або на заняттях з іншими. Проте слід провести відповідну роботу з психолого-корекційно-реабілітаційного супроводу підготовки таких категорій осіб; комбіноване інклюзивне навчання, коли на базі загальноосвітніх навчальних закладів формуються спеціальні класи, групи для навчання дітей з особливостями

психофізичного розвитку; інклюзивне навчання, що передбачає часткове включення осіб з особливими освітніми потребами в групи, заняття з іншими дітьми.

Важливо додати, що інклюзивне навчання ґрунтується на таких принципах:

- кожна дитина має право на освіту;
- кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності та навчальні потреби;
- освітні програми мають брати до уваги широке різноманіття характеристик і потреб дітей;
- діти з особливими освітніми потребами повинні мати доступ до навчання у звичайних освітніх установах;
- школи, дитячі садки та інші заклади освіти зобов'язані створити умови навчання, що забезпечують потреби дитини;
- звичайні заклади освіти є найбільш ефективним методом навчання з точки зору забезпечення потреб дитини, протидії дискримінації та розподілу державних коштів[32].

Важливим моментом є те, що впровадження інклюзивної моделі навчання в школах – це колективна робота за участю директора та його заступника, вчителя початкових класів чи класного керівника, помічника вчителя, практичного психолога, соціального педагога, вчителя-дефектолога, дитини, батьків.

Незважаючи на певні позитивні результати освітнього дослідницького експерименту, слід зазначити, що впровадження інклюзивної освіти в нашій країні все ще має багато проблем. Інклюзивна освіта гостро потребує вдосконалення законодавчої бази, принципів фінансування, створення сприятливого середовища в школах, формування матеріально-технічної бази, методичної та кадрової роботи, подолання соціальних і професійних стереотипів. Таким чином, інклюзивна освіта в Україні – це комплексний

процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям та молоді з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання в освітніх установах усіх рівнів – від загальноосвітніх до вузів та закладів післядипломної освіти включно, на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності такої категорії людей.

Висновки до розділу 1

Під поняттям «граматична компетентність» слід розуміти знання різноманітних граматичних засобів мови і здатність їх застосовувати у комунікації, але більшість дослідників висловлюються стосовно цього поняття по-різному.

Успішність іншомовного спілкування безпосередньо визначається рівнем сформованості граматичної компетентності, оскільки саме граматики допомагає зрозуміти логіку мислення та оформлення думки іноземною мовою.

Для ефективного формування в учнів граматичної компетентності важливо підібрати правильну методику, яка б відповідала всім вимогам та стандартам, і в той же час зацікавила дітей та привила бажання вивчати ту чи іншу граматичну конструкцію, а в подальшому уможливила її застосування в мовленні.

Не так давно в Україні розпочалася реформа освіти, яка включила такі питання, як розбудову та розвиток інклюзивного навчання, тобто навчання дітей з особливими потребами. Інклюзію розглядаємо, як процес інтеграції, що забезпечує розвиток освіти за допомогою адаптації до різних потреб усіх дітей без виключення. Важливо, що кожна дитина, незалежно від її особливостей,

може реалізувати своє право на освіту у будь-якому навчальному закладі та здобувати якісну освіту.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

2.0 Вступні зауваження

У даному розділі вивчаються особливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій для навчання граматики у середній школі та характеризуються комп'ютерні програми та онлайн застосунки, ефективні для формування англомовної граматичної компетентності учнів в умовах інклюзивного навчання.

2.1 Методи формування граматичної компетентності учнів середньої школи

Для зміни освітнього напрямку на прогресивний компетентністний підхід є необхідним процес модернізації всього навчального процесу з метою підвищення якості освіти. Для цього важливо адаптуватися до нових викликів у сфері освіти та оновити методи її організації за допомогою впровадження освітніх технологічних інновацій та пошуку нових ефективних методів результативного навчання.

Для організації пробного навчання з формування граматичних компетентності учнів середньої школи та вирішення поставлених завдань в роботі нами було використано різні методики.

З метою вивчення сутності, структури та особливостей формування граматичних навичок ми використали методи *аналізу педагогіко-психологічної та наукової літератури* з дослідження цієї проблеми. При навчанні граматики слід керуватися принципом подвійності, тобто коли вплив на свідомість і підсвідомість здійснюється одночасно. Наприклад, коли вчитель ставить чітко сформульоване комунікативне завдання, він підсвідомо висуває і граматичну мету, яка не усвідомлюється учнями. Таке дворівневе навчання значно

розширює межі інтелекту та пам'яті учнів, дозволяє їм засвоювати великий обсяг граматичного матеріалу поєднуючи набути знання із спілкуванням у відносно короткий час.

Виділяють чотири основні етапи роботи над граматичним матеріалом:

- етап викладу граматичних явищ, сприйняття структури та творення основи подальшого формування навичок;
- формування мовленнєвих граматичних навичок шляхом їх автоматизації в усному мовленні;
- включення навичок у різні види мовлення, народжується механізм незалежної структура виклику;
- розвиток мовленнєвих навичок на основі набутих граматичних навичок [45, с. 304].

Ми погоджуємося, що комунікативна мета вивчення граматики дозволяє сформулювати «базову вимогу до обсягу граматичного матеріалу, який необхідно засвоїти: він має бути достатнім для використання мови як засобу спілкування та реалістичним для вивчення в рамках програми. Граматичні навички є складовими різних видів мовленнєвої діяльності, а тому вони відрізняються залежно від виду мовленнєвого спілкування. Вивчаючи граматику, ми систематизуємо свої знання. При цьому граматичні правила необхідно розуміти, такий принцип формує звичку, і використання правил поступово стає автоматичним» [76, с. 115].

Як вже було зазначено вище, для реалізації мети нашого дослідження ми використали *метод пробного навчання*, щоб виявити ефективність застосування засобів інформаційних технологій у навчанні граматики в середній школі в умовах інклюзії. Організація пробного навчання відбувалася в державному закладі середньої освіти (гімназійній школі) в інклюзивному класі, що дозволило раціонально дослідити та оцінити досліджувані методики формування граматичної компетентності учнів за допомогою ІКТ в умовах інклюзивного навчання.

Окрім того, з метою визначення рівня сформованості та розвитку граматичної компетентності в учнів середньої школи в умовах інклюзії у ході пробного навчання ми використали методи *спостереження, анкетування та порівняння*.

Використовуючи метод спостережень, стало можливим донести до свідомості учнів певні знань про граматику англійської мови, не пропонуючи їм готової інформації, а подаючи їм матеріал «у правильному порядку» і керування процесом «граматичного розуміння» цього матеріалу непомітно для самого учня» засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Метод анкетування ми застосували для оцінки сформованості учнів граматичної компетентності, і на основі результатів проведеного анкетування, ми змогли скласти план подачі граматичного матеріалу таким чином, щоб він відповідав потребам та інтересам дітей, і водночас був ефективним.

На кінець, порівнявши результати вхідного та вихідного оцінювання учнів, нам вдалося довести ефективність використання інформаційно-комунікативних технологій на уроках англійської мови з метою формування граматичної компетентності учнів середніх класів в умовах інклюзивного навчання.

Таким чином, методика формування граматичної компетентності учнів середньої школи в умовах інклюзії, яка описується у нашому дослідження дала позитивні результати та довела свою ефективність. Тому перспектива подальших досліджень полягає у тому, щоб довести її результативність у процесі формування інших компетентностей на уроках англійської мови й глибшого психологічного осмислення, збагачення досвідом практичного використання.

2.2 Поняття та види «інформаційних технологій»

У XXI столітті термін «технологія» є ключовим у багатьох сферах, включаючи освіту. Це тому, що технології стали магістраллю передачі знань,

адже інтеграція технологій сьогодні пройшла через інновації та змінила наше суспільство, що повністю змінило уявлення людей, як варто думати, працювати і жити [63, с. 29-41]. У сфері освіти, інформаційні технології зазвичай розглядають як те, як комп'ютери та Інтернет найкраще використовувати для підвищення ефективності та результативності процесу викладання та навчання [64]. Вони можуть мати трансформуючий вплив на освітні системи, оскільки є потенційно потужним інструментом для розширення освітніх можливостей і значно полегшує набуття та засвоєння знань за допомогою комп'ютерів[57]. Тож, сьогодні дуже важливо використовувати інновації для покращення освіти, впровадження нових процесів, методик, інформаційно-комунікаційних технологій та нового досвіду, що сприятиме покращенню якості навчання та створенню нових спільнот [74]. Звідси випливає, що школи та інші навчальні заклади, які готують учнів до життя в «суспільстві знань», повинні розглянути інтеграцію інформаційних технологій у свої навчальні програми [62].

Інформаційні технології (ІТ) відносяться до «персональних електронних пристроїв, таких як ноутбуки та кишенькові комп'ютери, смартфони, а також комп'ютерні установи та пов'язані з ними пристрої»[59, с. 1268-1278]. Це інтегрована структура комп'ютерів, програмних додатків, мультимедійного вмісту, Інтернету, веб-додатків, систем управління навчанням та інших інструментів, які можна використовувати для покращення процесу викладання та навчання [72].

Інформаційними технологіями називають процес пізнання та методи його застосування, обробки, передачі та перетворення інформації [69]. «ІТ включає збір, упорядкування, зберігання, публікування та використання інформації у формі звуку, графічного зображення, тексту, числа тощо за допомогою комп'ютера та телекомунікаційних зборів»[73].

У традиційній моделі навчання вчитель надає інформацію, а потім вдома учні повинні виконати домашнє завдання. Тепер модель, так-званого, «перевернутого навчання» (Flipped Learning) застосовує інформаційно-

комунікаційні технології, щоб забезпечити підготовку учнів до взаємодії, отримання зворотного зв'язку та оцінки процесу в класі [54].

Кількість пристроїв, на яких використовуються різні платформи для освітян, сприяє прогресу освіти, а включення технологій до цього підходу сприяє покращенню академічної підготовки [67]. Інформаційні та комунікаційні технології визначаються як технологічні прийоми або інструменти, які допомагають вчителям і учням краще розуміти навчальні предмети [52].

Застосування інформаційних технологій має багато переваг, наприклад, учні є основними дійовими особами у процесі навчання, тому це підвищує мотивацію та відповідальність, а учні стають більш автономними. Інноваційні технології покращують академічну успішність [77]. Вони розвивають технологічні компетенції в дуже ранньому віці і заохочують групову роботу [70]. Навчання за допомогою інформаційних технологій – це конструктивістське навчання, яке використовує інтерактивну діяльність.

«Дидактичні властивості інформаційних технологій описуються відповідно до методів подання інформації та роботи з нею, а також методів організації навчального процесу, контролю, систематизації та закріплення навчального матеріалу» [30, с. 22].

Виходячи з поглядів міжнародної комісії ЮНЕСКО (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) щодо вивчення проблем комунікацій, одна з ролей комунікаційних та інформаційних технологій у справі освіти, тобто передача необхідної інформації для зростання, формування та зростання особистості та навчання навикам, передача необхідних різноманітних і розширених повідомлення, щоб допомогти учням у визнанні, розумінні та оцінці один одного та єдності у соціальних зобов'язаннях [65]. Освіта є одним із основних засобів, за допомогою яких можна отримати почуття єдності, аргументацію та впевненість у собі, і в цьому випадку головну роль відіграють інформаційні технології.

Допомога вчителя є значною і має керувати навчальним процесом учнів, наприклад: направляти, допомагати та розвивати різні ролі в передачі інформації, оскільки вони є важливими для успіху досвіду. Навчання засобами інформаційних технологій вимагає великої відповідальності від навчального закладу, який має забезпечити належну інфраструктуру та краще планування вчителів за допомогою інноваційних стратегій та факультативних дидактичних матеріалів [71].

Інформаційні технології можна використовувати різними способами, де вони допомагають і вчителям, і учням дізнатися про відповідні предметні галузі. «Навчання, яке засноване на технології, пропонує різноманітні цікаві способи, які включають навчальні відео, стимулювання, зберігання даних, використання баз даних, складання ментальних карт, керовані відкриття, мозковий штурм, музику, всесвітню павутину (www) тощо, які сприятимуть більш повноцінним і змістовним» [60].

Також, інформаційні технології допомагають вчителям розробляти свої плани уроків за допомогою ефективного, творчого та цікавого підходу, який приведе до активного та вмотивованого навчання учнів[60].

Аналогічно, існує багато різних програмних додатків, які можуть допомогти вчителям розробляти презентації. Будь то схема, графік чи таблиця, широкий спектр програмного забезпечення (наприклад, Microsoft PowerPoint, Harvard Graphics або Corel Quattro Pro) можуть створити привабливі презентаційні матеріали. Якщо у вчителя є комп'ютерний проектор або палітра, презентації можуть включати навіть рух.

Також є програми, які можна використовувати для проведення комп'ютерних тестів для учнів. Їх можна негайно оцінити та проаналізувати, щоб можна було розробити план навчання для подолання будь-яких недоліків, які виявляють окремі діти.

Таким чином, освіта постійно змінюється, тому необхідно приймати нові соціальні виклики. На сьогоднішній день впровадження інформаційних

технологій дозволяє вчителю застосовувати педагогічні стратегії для зміцнення знань учнів [75]. Існує багато програмних додатків, які мають освітній характер, і можуть бути призначені для різних вікових груп та рівнів знань.

2.3 Можливості застосування інформаційних технологій для навчання граматики у ЗНЗ

Технології стали основоположним компонентом у багатьох сферах нашого повсякденного життя, а також наших дітей. У межах класної кімнати та навчального середовища технологія може бути дуже корисною, головне знати, як ними користуватися.

Сьогодні більшість дітей знайомляться з технологічними пристроями ще в ранньому віці. Таким чином, учні, як правило, асоціюють ноутбуки, планшети та інші подібні пристрої із задоволенням та захопленням. Отже, технології в класі не тільки допомагають залучити увагу та хвилювання під час перебування в класі, але й активізують традиційний досвід навчання.

Враховуючи значну роль інформаційних технологій у всіх сферах, навчання граматики за допомогою технологій пропонує унікальні вирішення проблем, а також можливості. Багато технологічних можливостей для навчання граматики стають можливими завдяки здатності аналізувати граматику в контексті більшого дискурсу, а також завдяки розширеним можливостям для учнів брати участь у розмовах про значення поняття «граматика»[58].

«Існує багато корисних сайтів для вчителів англійської мови, які можна використати на заняттях для формування граматичної компетентності в учнів. Це інформаційні сайти – для пошуку цікаво поданої інформації, творчих завдань, додаткового матеріалу. Спеціальні сайти містять різні завдання та вправи на розвиток граматичних навичок та самостійно розроблені вчителями тести, вікторини чи інші види контролю відповідно до теми чи рівня учнів. За їхньою допомогою учні мають можливість перевіряти та аналізувати помилки самостійно або з вчителем, після виконання тесту ще раз. Тож, робота з

навчальними сайтами є цікавою та корисною під час вивчення граматики іноземної мови, яка сама, по суті, є нудною та надто складною для учнів» [17, с. 173].

Навчання граматики вийшло за межі запам'ятовування правил або діалогів і більш міцно допомагає учням розвинути свою комунікативну компетентність, вимагаючи завдань, які дозволяють помічати та підвищувати свідомість граматичних форм та їх використання.

Комунікативну компетентність можна розширити, включивши технологію, і розглядати як «здатність спілкуватися за допомогою легкодоступних засобів інформаційних технологій, здатність робити відповідний мовний вибір у режимі віч-на-віч, віддалено, письмово й усно, а також здатність вибрати відповідні технології для спілкування та вивчення мови» [56, с. 750].

Тенденції у викладанні граматики за допомогою комп'ютерного навчання мови можуть бути пов'язані з основними навчальними та методологічними припущеннями. Технології пропонують різноманітні вправи для навчання та закріплення граматичного матеріалу, наприклад, заповнення пробілів або вибір із множинним вибором). Такі типи граматичних вправ досить поширені і найбільше приваблюють вчителів і учнів, які дотримуються біхевіористського погляду на вивчення мови, що проявляється в аудіо-лінгвальному методі. Хоча ці вправи, орієнтовані на ресурси, корисні для запам'ятовування форм, їм не вистачає можливості залучити учнів до граматики, пов'язаної зі значенням або використанням [55, с. 3].

Розвиток викладання комунікативної мови (CLT) у поєднанні з прогресом технологій призвів до багатьох варіантів вивчення граматики в контексті та зосередження на значенні. Викладачі можуть вибрати *синхронні* інструменти або інструменти в режимі реального часу, такі як чат, відеоконференції, Twitter або віртуальні навчальні середовища; або вони можуть вибрати *асинхронний* інструмент, доступ до якого здійснюється не в режимі реального часу,

наприклад дошки обговорень, електронна пошта, блоги чи списки. Такі інструменти, як сайти соціальних мереж або системи управління навчанням (LMS), деякі створені спеціально для навчання, розмивають ці межі і пропонують ще більше можливостей для взаємодії з автентичним спілкуванням[55, с. 4].

Важливо, що сьогодні вчителі закликають учнів керувати власним навчанням, і це призвело до появи ресурсних технологій, таких як онлайн словники, двомовні словники, перекладачі, граматичні засоби перевірки, підручники з правил тощо. Хоча ці ресурси надають студентам підвищену автономію, вони також можуть створювати педагогічні проблеми, оскільки вчителі намагаються навчати учнів найкращим методам використання технологій для навчання. Можливість, яку надають багато з цих інструментів, полягає в тому, щоб вчителі індивідуалізували навчання для діяльності як на уроці, так і поза ним. Вчителі, в свою чергу, отримують користь від більшого розуміння деяких рамок або теорій використання технологій для викладання граматики.

Навчання граматики за допомогою інформаційних технологій часто відбувається не в рамках програм, спеціально створених для вивчення мови, а скоріше за допомогою комунікативних або навчальних технологій, доступних для різних цілей. Також, навчання відбувається шляхом поєднання ряду інструментів залежно від контексту курсу. Однак незалежно від того, який вибір буде зроблено, використання інформаційних технологій для навчання граматики буде найефективнішим, якщо ця технологія інтегрована в навчальну програму, курс та план уроку.

Таким чином, інформаційні технології також стали невід'ємною частиною навчання граматики, адже за допомогою інтерактивних цифрових дошок, смартфонів чи інших навчальних пристроїв та онлайн ресурсів, заняття перестали були нудними та одноманітними, а навпаки вражають учнів та підвищують їх мотивацію до навчання граматики англійської мови.

2.4 Аналіз комп'ютерних програм та онлайн застосунків у процесі формування англомовної граматичної компетентності учнів в умовах інклюзивного навчання

Граматика є фундаментальним стовпом у вивченні іноземної мови. Хороше розуміння граматики зазвичай призводить до кращого письмового та словесного спілкування. Незалежно від того, який граматичне правило вивчається, оволодіння мовною граматиною є важливим кроком до побудови міцної мовної споруди, яка може забезпечити міцний каркас для навчання всіх інших аспектів мови.

З початком пандемії COVID-19 відбулося багато змін для суспільства у всьому світі, якому довелося пристосовуватися до численних викликів у житті – соціальному, освітньому, фізичному, емоційному та фінансовому тощо. Для вчителів відбувся різкий перехід на онлайн-викладання, і для багатьох це виявилось ще тим викликом. Це зумовило появу великої кількості безкоштовних оновлень, вебінарів, інтерактивних навчальних матеріалів, онлайн-курсів тощо.

Зазвичай, граматичний аспект учні вважають найскладнішим та найнуднішим. Учні розчаровуються через те, що не розуміють урок або тому, що він занадто нудний, що негативно впливає на їх загальне навчання. Додавання в заняття трохи веселощів і взаємодії може змінити те, як урок викладає вчитель і як його сприймає учень. Тому, необхідно весь процес навчання граматики зробити легшим та приємнішим. Вважаємо, що важливу роль у цій меті відіграє використання на уроках новітніх інформаційних технологій.

У нашому дослідженні ми проаналізуємо ефективність застосування кількох онлайн платформ для навчання граматики англійської мови на уроках у середній школі в інклюзивному класі. Важливо дослідити, як дитина з

особливими потребами сприйматиме ці онлайн ресурси, і наскільки вони будуть дієвими у процесі пробного навчання:

1. **Kahoot** [82] – це ігрова навчальна платформа, яка дозволяє легко створювати, ділитися та грати в навчальні ігри чи цікавинки (в тому числі граматичні) за лічені хвилини. Вчитель може сам обирати та формувати формат і кількість запитань у грі. Є можливість додавання відео, зображення, діаграм до своїх запитань, щоб підвищити зацікавленість та мотивацію учнів.

На цій платформі найкраще грати у груповій обстановці. Щоб приєднатися до гри, учням потрібен унікальний PIN-код. Якщо вчитель веде та контролює гру, йому потрібно це робити перед ноутбуком чи ПК. Гравці, тобто учні, у свою чергу, грають на своїх мобільних пристроях. Окрім живих ігор (в реальному часі), вчитель також може надсилати завдання kahoot, які учні виконують не на час – наприклад, у вигляді домашнього завдання або під час дистанційного навчання.

Після гри вчитель має змогу заохотити гравців створювати та ділитися своїми кахутами! Важливо переконатися, чи кожна дитина має мобільний телефон чи інший пристрій, на якому вона зможе брати участь в іграх під час вивчення граматики, щоб уникнути незручних ситуацій та проблем.

2. **Grammar Bytes**[81] – платформа, яка містить невеликі (міні) уроки граматики та вправи, представлені в дружній та невимушеній формі. Інтерактивні вправи дають змогу перевірити свої навички, а також містять прості для розуміння пояснення з правильними відповідями.

На додаток до вправ Grammar Bytes надає граматичні правила для швидкого ознайомлення, а також глосарій граматичних термінів. У Grammar Bytes є сторінки, які можна роздрукувати. Вони корисні, якщо вчитель хоче виконувати вправи вручну або зробити копію

граматичних правил, які ви можете тримати під рукою. Ця платформа є знахідкою для вчителів.

3. **British Council** [79] – це чудовий ресурс для всіх тих, хто вивчає англійську мову. Тут вчитель може знайти величезну кількість інформації на будь-яку граматичну тему. Просто необхідно вибрати рівень своїх учнів і обрати кілька конкретних граматичних пояснень. Для кожної теми є багато інтерактивних практичних вправ. Також, учні можуть проходити тести на вивчену тему.
4. **Education First's English Grammar Guide** [80] – ця онлайн платформа дуже добре організована. Самі граматичні правила короткі та містять багато прикладів, щоб показати, як усе працює та виглядає. Хоча на ній немає вправ, вчитель легко може скористатися іншим ресурсом, де є різного роду вправи та завдання.
Окрім того, цей ресурс тепер пропонує безкоштовні ресурси англійською мовою. Ці ресурси включають практичні вікторини на багато граматичних тем, як-от кохання чи робота, безкоштовні електронні книги, які допоможуть учням вивчити англійську, безкоштовні тести їхнього рівня та безкоштовні навчальні програми з картками (flashcards), іграми тощо.
5. **Passport To English**[84] – це повний курс англійської мови, який пропонує вивчення англійської з нуля за допомогою словникових вправ, уроків граматики, диктантів, ігор, аудіювання та читання. Це чудовий сайт для покращення поточного рівня граматики англійської мови. Список граматичних тем складається за алфавітом і включає всі граматичні теми, які розглядаються на уроках. Ця платформа не тільки добре організована, але також містить чудові пояснення та безліч прикладів. Наприкінці кожної теми є кілька вправ для перевірки того, що учні навчилися.

6. *BBCLearningEnglish* [78] – на цій платформі можна безкоштовно вивчити граматику і не тільки. Вправи та уроки в аудіо та відео форматі оновлюються щодня. Окрім того, учні можуть завантажити програму на свій смартфон, вона дуже легка та доступна в користуванні. Для закріплення вивченого матеріалу школярі можуть проходити цікаві вікторини.
7. *Lingualeo*[83] – дуже цікава ігрова платформа для вивчення англійської мови, що дозволяють вивчати матеріали онлайн на мобільних пристроях. З його допомогою можна вивчати нові граматичні конструкції, вчитися писати англійською, розбирати тексти пісень, дивитися відео з субтитрами тощо. Це ціла система, яка самостійно визначає сильні та слабкі сторони кожного учня. Особливості програми полягають у тому, щоб отримати фрикадельки, які дають за правильне виконання завдань і якими потрібно годувати левеня Лео.

Таким чином, у нашому дослідженні ми доводимо, що навчання англійської граматики за допомогою наведених вище онлайн ресурсів у інклюзивному класі є ефективним, оскільки вони передбачають інтерактивний підхід до навчання, і в свою чергу, не вимагають постійного спілкування, що дуже важливо, коли серед учнів навчаються діти з інклюзивної групи.

Висновки до розділу 2

Викладання граматики є важливим аспектом освіти. Без належної граматики письмо, читання та мовлення втрачають сенс і цінність. Граматика є важливим предметом, який вчителі повинні передати своїм учням. На жаль, це також один із найнудніших предметів в очах багатьох студентів, і, як правило, вчителі також не люблять нескінченні граматичні вправи. Тому педагоги

шукають способи зробити навчання граматики веселішим та захоплюючим за допомогою засобів інформаційних технологій.

Інформаційні технології розуміємо, як комп'ютерні та інтернет-з'єднання, які використовуються для обробки та передачі інформації з навчальною метою. Тобто, це такі технології, які забезпечують доступ до онлайн ресурсів вта платформ за допомогою телекомунікацій.

У нашому пробному навчанні, ми будемо доводити ефективність таких 7 онлайн-ресурсів для формування граматичної компетентності учнів середньої школи в умовах інклюзії:

- *Kahoot*
- *Grammar Bytes*
- *British Council*
- *Education First's English Grammar Guide*
- *Passport To English*
- *BBC Learning English*
- *Lingualeo.*

РОЗДІЛ III

АПРОБАЦІЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.0 Вступні зауваження

У цьому розділі ми описали весь процес проведення нами пробного навчання з учнями 6-го інклюзивного класу, яке складалося з трьох основних етапів. На констатуючий етапі ми визначали початковий рівень сформованості граматичної компетентності учнів (за допомогою вхідного тесту), на формуючий впроваджено у практику розроблені методи навчання граматики засобами інформаційних технологій у інклюзивному класі, на контрольному ми здійснили аналіз динамічності формування граматичної компетентності та підвели підсумки проведеного нами пробного навчання.

3.1 Організація пробного навчання з формування граматичної компетентності учнів середньої школи з використанням інформаційних технологій в умовах інклюзії

Розроблена нами програма пробного навчання включала *мету*, що полягала в актуалізації шляхів формування англомовної граматичної компетентності учнів середньої школи в умовах інклюзії за допомогою засобів інформаційних технологій. Відповідно до мети були визначені такі *етапи роботи*:

- 1) здійснити детальний теоретичний аналіз педагогічної та методичної літератури із проблеми формування граматичної компетентності на уроках в загальноосвітньому закладі;
- 2) обрати місце проходження практики та оцінити її тривалість;

- 3) перевірити оптимальності й ефективності відібраних методів навчання граматики в умовах інклюзії;
- 4) виділити труднощі у процесі проведення пробного навчання;
- 5) оцінити динаміку змін рівнів формування граматичної компетентності у інклюзивному класі, де буде проводитися пробне навчання;
- 6) з'ясувати методику опрацювання результатів пробного навчання та інтерпретації отриманих результатів.

Експериментальною базою для проведення дослідження обрано Чортківську гімназію ім. Маркіяна Шашкевича у м. Чортків Тернопільської області. Термін проведення пробного навчання – 21.03.2022 – 27.04.2022 року.

В пробному навчанні брали участь учні 19 учнів 6-го класу, у 6-А (10 учнів) та 6-Б (9 учнів) класу. 6-А клас є інклюзивним. У ньому навчається хлопчик з особливими освітніми потребами (розлади спектру аутизму) Дубина Іван. Хоча він не може чітко розмовляти та писати, він має хороші здібності до навчання, особливо до вивчення англійської мови. Варто відзначити, що друкованими літерами, хоч і повільно, хлопчик пише дуже гарно. Іван навчається разом з іншими дітьми, біля нього завжди сидить асистент і допомагає у навчанні.

Учні 6-го (2-й гімназійний) класу навчаються по автентичному підручнику OnScreen 2 Student'sBook, а також працюють із робочим зошитом OnScreen 2 WorkbookandGrammarBook (видавництво: Express Publishing , автори: Virginia Evans, Jenny Dooley). Хлопчик аутист Іван теж працює по цьому підручнику, які всі інші діти, але із додаванням більшої наочності.

Хід пробного навчання. Пробне навчання ми поділили поетапно:

1. Перший етап – *констатуючий*. На цьому етапі ми дізнавалися початкових рівень сформованості граматичної компетентності учнів. Для цього було розроблено вхідне тестування для оцінки рівня сформованості граматичної компетентності.

2. Другий етап – *формуючий*. На цьому кроці формуються та вдосконалюються граматична компетентність за допомогою інформаційних технологій. На даному етапі відбулося застосування на практиці 7 онлайн застосунків, розроблених відповідно особистісно-орієнтованому підходу, та сфокусованих на розвиток граматичної компетентності. Під час кожної вивченої нової граматичної теми учні виконували проміжні тестування, результати яких ретельно оцінювалися та нотувалися.
3. Останній, третій етап – *контрольний*. На цьому етапі ми дослідили дієвість використання засобів інформаційних технологій у формуванні граматичної компетентності учнів. Визначення ефективності нашої методики відбулося шляхом порівняння данрезультатів контрольних завдань на початку та вкінці пробного навчання.

Зазвичай, учням граматичний матеріал подається на основі традиційних методів. Вчитель пояснює ту чи іншу граматичну конструкцію, складніші моменти фіксує на дошці і на закріплення вивченого матеріалу, учні виконують вправи (в усній та письмовій, індивідуальній та груповій формі). Із наочності використовується: підручник і робочий зошит, дошка, роздатковий матеріал, аудіо- та відеоматеріали, картки тощо. Іванові (хлопчик аутист) у всьому допомагає асистент, адже він сприймає інформацію повільніше, ніж його однокласники.

На початку пробного навчання ми провели вхідний тестовий контроль (MultipleChoiceTest) на рівень оволодіння учнями 6-го класу граматичної компетентності (*див. додаток Б*). Для встановлення рівня оволодіння граматичними конструкціями, ми створили такі критерії:

- Високий рівень – Виконання тесту на відмінно (10-12 балів);
- Середній рівень – Виконання тесту на середньому та достатньому рівнях (5-9 балів);
- Низький рівень – Виконання тесту на низькому рівні (1-4 бали).

Розглянемо результати вхідного контролю засвоєння учнями 6-х класів вивчених граматичних тем:

Рис. 3.1 Рівень сформованості учнями 6-х класів граматичних навичок на початку пробного навчання

Вхідний контроль, який проходили учні 6-х класів показав, що рівень знань учнів вивчених граматичних тем – середній. Адже лише 4 учнів із 19 отримали відмінну оцінку за тест (21%), 10 (53%) учнів змогло справитися із завданнями наполовину, а 5 (26%) дітей взагалі не змогли виконати завдання або ж виконали їх частково (менше 50% правильних відповідей). Хлопчик аутист, проходив тестування разом з іншими, і отримав оцінку 6, що показує, що він володіє граматичними навичками на середньому рівні. Щоб Іван не хвилювався перед тестом, вчитель попередив, що оцінка, яку вони отримають не буде виставлятися в журнал і ні на що не впливає, а проводиться лише для того, щоб перевірити рівень сформованості їх граматичних навичок і над чим ще потрібно працювати.

Також учням було запропоновано пройти опитування для оцінки рівня сформованості граматичної компетентності учнів. Для 6-го класу ми створили анкету «самооцінки власних знань», в яку було додано 10 основних, на нашу думку, тверджень, які допоможуть визначити рівень сформованості

граматичних навичок учнів. Учні отримали роздатковий матеріал, на якому були певні твердження. Їх завдання було відповісти на ці твердження, або так, або ні:

- ✓ It's always easy for me to use grammar rule at practice.
- ✓ It is difficult for me to do grammar excercises.
- ✓ I can easily make up grammatically correct sentences.
- ✓ It's not hard for me to tell grammar rule in front of a group.
- ✓ When someone speaks, it is quite easy to hear grammar mistakes.
- ✓ Sometimes I don't like the way I learn grammar.
- ✓ I sometimes can't give the answer, even when I know what to say, because I'm afraid to make mistakes.
- ✓ I know the rules but I make mistakes in exercises.
- ✓ I often get nervous when I am learning grammar rules.
- ✓ I would like to use grammar unconsciously in my speech

На основі отриманих результатів ми побачили, що більшість учнів 6-го класу (10 учнів, 53%) оцінюють власний рівень сформованості граматичної компетентності як низький, 6 учнів (32%) – як середній, та 2 учні (15%) – високий.

Отже, ми проаналізували дані вхідного контролю знань і результати анкетування, під час якого учні самостійно оцінювали свої знання граматики англійської мови. Результати доводять, що в учнів переважає низький рівень сформованості граматичних навичок. Для покращення ситуації наступний етап було присвячено роботі по формуванню граматичної компетентності в учнів 6 інклюзивного класу.

3.2 Аналіз результатів пробного навчання

В ході пробного навчання на уроках англійської мови у 6-му інклюзивному класі під час вивчення граматики вчитель та учні користувалися інформаційними технологіями. Під час пробного навчання ми довели ефективність 7 онлайн платформ для формування англомовної граматичної компетентності:

- Kahoot
- Grammar Bytes
- British Council
- Education First's English Grammar Guide
- Passport To English
- BBC Learning English
- Lingualeo.

Незважаючи на те, що діти з аутизмом різні, проте вони переважно візуали, тож візуальна підтримка працює для них добре. Тож використання інформаційних технологій на уроках англійської мови під час роботи над граматичним аспектом є корисним, цікавим та ефективним для дітей в інклюзивному класі.

Окрім того, Івану важко одночасно слухати й переглядати інформацію в презентації чи на дошці, адже вона швидко змінюється, тож вчитель подавав подібний наочний матеріал, який він міг переглядати у своєму власному темпі паралельно з тим, що говорить вчитель.

Грамотичні теми, які учні вивчали в цей період:

- *Adjectives (positive and negative) and adverbs of frequency;*
- *Present Simple and Present Continuous: affirmative, negative, questions and short answers;*
- *linkers: too/and, but, because;*
- *Wh- questions.*

Всі інтерактивні ігри, вправи чи тестові завдання із вивченої граматичної теми на всіх платформах Іван проходив разом із всім класом. Адже вчитель враховував повільний темп роботи хлопчика, тож обмежень у часі для виконання завдань він не ставив. Що дуже сподобалося і тішило Івана, який відчував себе повноцінно на рівні з іншими дітьми. Варто додати, що деякі індивідуальні завдання хлопчик виконував краще від своїх однокласників, що мотивувало його і прививало бажання до навчання.

Ще однією перевагою у використанні цих інформаційних технологій під навчання граматики у інклюзивному класі є те, що учням доводиться менше писати на уроках, адже більшість завдань вони виконують на своїх мобільних пристроях. Це є великим плюсом для хлопчика аутиста, якому важко даються письмові вправи (взагалі письмо), і для решти дітей, які радіють від того, що мають можливість більше часу проводити за телефонами, хоч і з навчальною метою.

Такі інтерактивні уроки дуже сподобалися учням 6-х класів, вони не очікували, що вивчення граматики англійської мови може бути захоплюючим, невимушеним та легким. Діти активно працювали та із задоволенням брали участь у вікторинах, які проводилися в ігровій формі. До того ж, Дубина Іван, хлопчик аутист теж позитивно оцінив таке навчання. У дитини помітно покращився настрій на уроці, коли він мав можливість користуватися технічними пристроями. Коли вчитель спитав, який з ресурсів найбільше сподобався хлопчику, він відповів, що платформа Kahoot. Такої ж думки були і решта учнів. Незважаючи на те, що вчитель не обмежував учнів в часі під час гри, бажання бути на першому місці в рейтингу стимулювало дітей до кращої підготовки до уроку, підвищувало мотивацію до навчання, та створювало веселу атмосферу на уроці.

Нарешті ми дійшли до останнього етапу пробного навчання – контрольного, основним завданням якого було перевірити дієвість застосування

засобів інформаційних технологій (7 онлайн застосунків) для вивчення граматики на уроках англійської мови в інклюзивному класі.

З метою перевірки ефективності досліджуваної методики навчання граматики учням середньої школи в умовах інклюзії, ми провели повторний тест (MultipleChoiceTest), який мав на меті визначення рівня сформованості граматичних навичок в учнів шостого класу після системного використання досліджуваних онлайн ресурсів на уроках англійської мови (див. додаток В). Також для аналізу динаміки розвитку граматичної компетентності отримані результати ми порівняли з результатами вхідного та проміжних тестів, проведених від початку пробного навчання.

Результати фінального контролю суттєво відрізнялися від тих, які були на початку пробного навчання. Із 19 учнів, лише одна дитина (5%) не змогла справитися із половиною завдань, відповідно має низький рівень сформованості граматичних навичок. 11 дітей (58%) на середньому рівні володіють вивченим граматичним матеріалом, та 7 учнів (37%) змогли пройти тестування на відмінно. Важливо відзначити, що Іван теж чудово впорався із фінальним контролем знань по вивченим граматичним темам, і отримав оцінку 9. Тож рівень сформованості його граматичних навичок піднявся з середнього до впевненого достатнього:

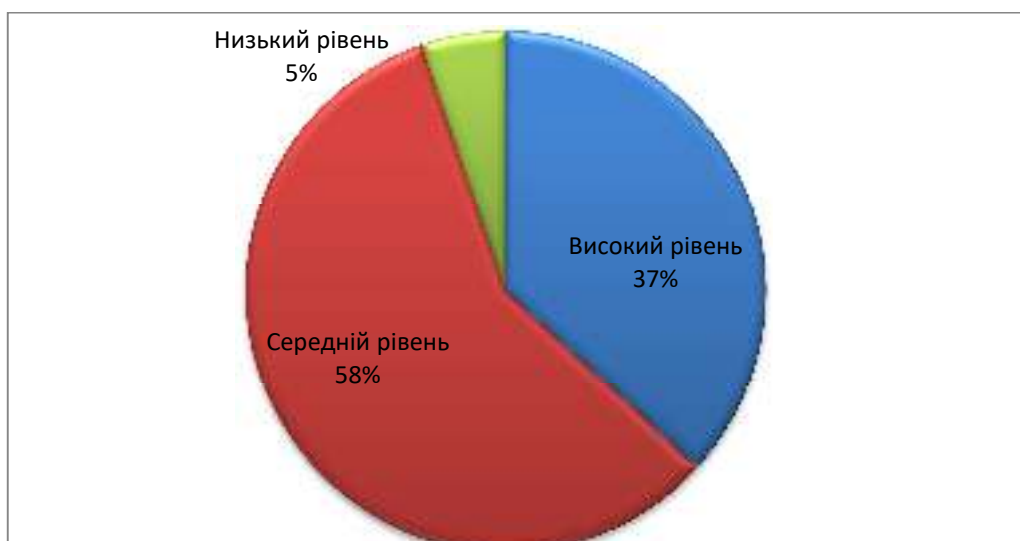

Рис. 3.2 Рівень сформованості учнями 6-х класів граматичних навичок на кінець пробного навчання

Учні також пройшли невеличке анкетування для самостійної перевірки рівня сформованості їх граматичних навичок. На основі отриманих результатів ми помітили, що 9 учнів (це цілих 47%) оцінюють власний рівень сформованості граматичної компетентності як середній, 8 учнів (42%) – як високий, та 2 учнів (11%) – як низький. Якщо порівняти результати анкетувань, то ми бачимо великий прогрес. Учні стали більш впевнені у своїх вміннях і знаннях в цілому. Якщо на початку пробного навчання рівень їхньої самооцінки дорівнював низькому, то зараз ми спостерігаємо, що більшість учнів у класі оцінили свій рівень сформованості граматичних звичок, як середній.

Таким чином, організоване нами пробне навчання, яке мало на меті виявити способи формування англійської граматичної компетентності учнів середньої школи в умовах інклюзії, виявилася ефективною і показала відмінні результати.

Результати нашого дослідження показують, що викладання та навчання на основі інформаційних технологій є ефективнішим у порівнянні з традиційними класами, особливо, коли мова йде про інклюзію. Це тому, що використання технологічних засобів готує активне навчальне середовище, яке буде є цікавим та ефективним для учнів. Ми довели, що інформаційні технології допомагають покращити управління класом, оскільки учні стали більш цілеспрямованими. Окрім того, учні в умовах інклюзії можуть навчатися англійської граматики ефективніше з використанням інноваційних технологій, оскільки розроблені уроки є більш захоплюючими та цікавими.

Порівняємо результати контролів учнів 6-х класів на початку та на кінці пробного навчання:

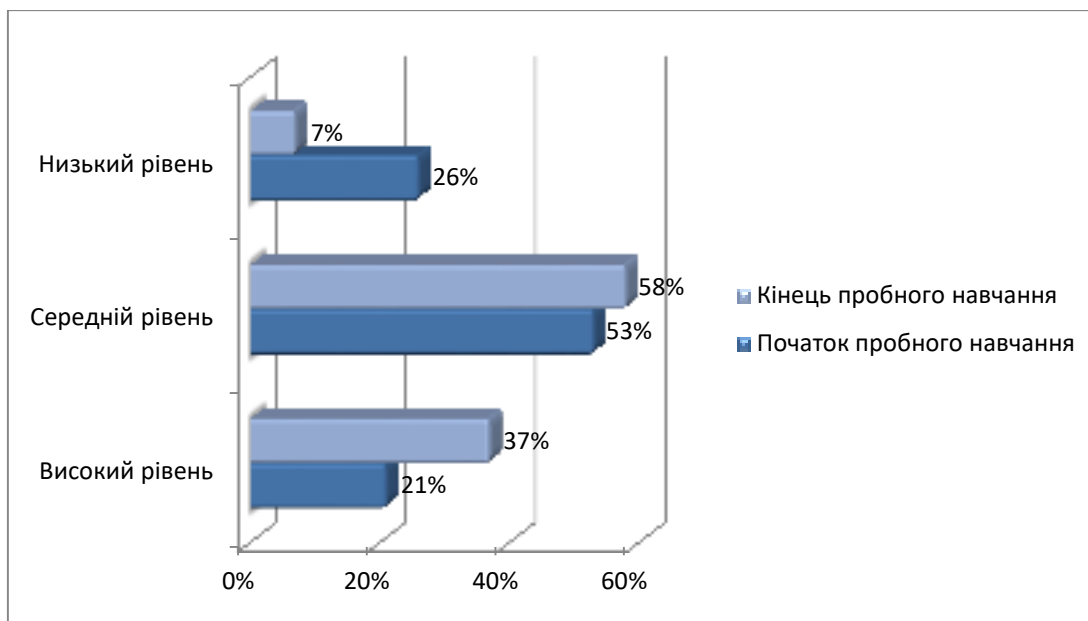

Рис. 3.3 Динаміка змін рівнів сформованості учнями 6-х класів граматичних навичок на початку та кінці пробного навчання

Проведені заходи засвідчили наявність позитивних змін, що дає змогу зробити висновок про доцільність та ефективність запропонованих нами змісту та методів навчання засобами інформаційних технологій для формування граматичної компетентності учнів середньої школи в умовах інклюзивного навчання.

Хочеться також додати, що в учнів 6-го інклюзивного класу відчутно змінилося ставлення до вивчення граматики англійської мови. Їхня поведінка стала більш впевненою та мотивуючою. Учнім стало цікаво вчитися, граматика перестала бути для них важкою та складною. Більшість дітей почали брати активну участь на уроках, абсолютно всі завжди виконували всі домашні завдання, особливо їх тішило, якщо вправи були із використанням ІКТ. А це великий прогрес, якщо порівняти з їх початковою активністю на уроках. Окрім того, учні почали краще та впевненіше розмовляти та висловлювати свої думки на англійській мові.

Таким чином, аналіз проведеного пробного навчання у відповідності до програми навчальної практики показує, що спланована нами методика

застосування інформаційних технологій в навчальному процесі сприяла успішному формуванню англomовної граматичної компетентності учнів 6-го класу в умовах інклюзії, створенню умов для розвитку вмінь співпрацювати з учнями та вчителем у дітей з інклюзивної групи, покращенню рівня мотивації таких учнів на уроці англійської мови.

Висновки до розділу 3

Нам вдалося знайти шляхи вирішення проблеми формування англomовної граматичної компетентності учнів середньої школи в умовах інклюзії за допомогою сучасних цікавих та ефективних інформаційних технологій, основною метою яких є активне вивчення англійської мови у рамках компетентнісного підходу, враховуючи всі потреби дітей з інклюзивної групи.

Контроль знань учнів граматики, проведений на початку пробного навчання показав, що «традиційне» проведення уроків не є ефективним. Тож, під час експериментально-дослідницької роботи ми дослідили ефективність застосування таких навчальних он-лайн платформ Kahoot, Grammar Bytes, British Council, Education First's English Grammar Guide, Passport To English, BBC Learning English, Lingualeo на уроках англійської мови у середній школі в умовах інклюзії для формування їхньої граматичної компетентності. За рівнем дієвості та прихильності з боку учнів 6-го класу найкращою виявилася програма *Kahoot*.

В кінці пробного навчання вчитель провів фінальний контроль знань учнів з вивчених граматичних тем, який показав позитивну динаміку у порівнянні з результатами вхідного тестування. Лише 7 % учнів мають низький рівень сформованості граматичних навичок, 58% дітей засвоїли граматичний матеріал на середньому рівні, та 37% учнів 6-го класу відмінно впоралися з тестуванням. Хлопчик аутист Іван демонстрував відмінну роботу під час уроків та бажання працювати. На кінець пробного навчання рівень сформованості

його граматичної компетентності сягнув впевненого достатнього, що наближується до високого.

Таким чином, аналіз результатів пробного навчання, здійсненого відповідно до навчального плану, показав, що запланована нами інтерактивна робота сприяла підвищенню рівня умотивованого та цілеспрямованого вивчення англійської мови у 6-му інклюзивному класі, а запропоновані нами он-лайн ресурси для формування англомовної граматичної компетентності учнів в умовах інклюзії є дієвими та доцільними.

ВИСНОВКИ

Мета дослідження полягала в реалізації формування англомовної граматичної компетентності учнів середньої школи в умовах інклюзії засобами інформаційних технологій. В ході дослідження всі поставлені завдання було виконано.

У **першому розділі** відбулося ознайомлення з поняттям «компетентність», описано сутність граматичної компетентності, досліджено способи формування англомовної граматичної компетентності учнів, а також охарактеризовано поняття «інклюзія» та визначено форми «інклюзивного навчання».

«Граматична компетентність» – знання граматичних засобів мови і здатність їх застосовувати у спілкуванні. Успішність англомовної комунікації безпосередньо визначається рівнем сформованості граматичної компетентності, оскільки саме граматичний аспект допомагає зрозуміти логіку мислення та оформлення думки іноземною мовою.

Інклюзивна освіта відкриває двері звичайних класів для учнів з різним психофізичним розвитком. Це дає дітям з особливими потребами можливість вчитися нарівні з іншими. Їм також необхідно вивчати англійську як іноземну мову. Проте навчати в інклюзивному класі не так просто. Під час навчання вчителі англійської мови стикаються з низкою проблем, вирішення яких потребує багато зусиль та часу. Тож, для того, щоб особливі учні мали бажання вивчати різні граматичні конструкції та правила, і таке навчання було б дієвим, важливо обрати дієву методику, яка буде базуватися на постійній взаємодії з вчителем, асистентом та іншими учнями в класі.

У **другому розділі** вказані можливості застосування інформаційних технологій для навчання граматики у середній школі та охарактеризовано комп'ютерні програми та он-лайн додатки у процесі формування англомовної граматичної компетентності учнів в умовах інклюзивного навчання.

Інформаційні технології – це комп’ютерні та інтернет-з’єднання, які використовуються для обробки та передачі інформації з навчальною метою, це технології, які забезпечують доступ до онлайн ресурсів за допомогою телекомунікацій.

Оскільки, навчання граматичного аспекту – це не лише запам’ятовування правил, це допомога учням розвивати їхню комунікативну компетентність. Тому цей аспект вимагає таку методику викладання, яка б дозволяла підвищувати свідомість граматичних форм та їх використання. І в нашому дослідженні, ми довели, що включивши легкодоступні засоби інформаційних технологій у навчальний процес рівень сформованості граматичних навичок в учнів стає вищим.

У **третьому розділі** організовано роботу з формування граматичної компетентності учнів 6-го класу з використанням інформаційних технологій в умовах інклюзії, а також проаналізовані результати пробного навчання з формування граматичної компетентності за допомогою інформаційних технологій на уроках англійської мови у 6-му інклюзивному класі.

До початку пробного навчання у 6-му класі учням граматичний матеріал подавався на основі традиційних методів. Під час підсумкового контролю засвоєння учнями вивчених граматичних тем, ми зафіксували, що рівень знань учнів сягає середнього. Адже 4 учнів (21%) отримали відмінні оцінки, 10 (53%) учнів змогло справитися із завданнями частково, і 5 (26%) дітей взагалі не змогли виконати завдання або ж виконали їх частково (менше 50% правильних відповідей).

Проте результати вихідного контролю довели, що використання засобів інформаційних технологій у процесі формування англомовної граматичної компетентності учнів середньої школи в умовах інклюзії є ефективним. Рівень сформованих граматичних навичок в класі набув достатнього та високого рівнів, адже з 19 учнів, 7 (37%) учнів виконали завдання на відмінно, 11 (58%) учнів відчули, що краще почали засвоювати граматичний матеріал і

виконували завдання з правильністю більше ніж 50%, а таких учнів, які би зовсім не змогли впоратися із завданнями, не було, лише одна дитина (7%) виконала завдання менше ніж з 30% правильних відповідей.

Дубина Іван, хлопчик аутист теж позитивно оцінив таке навчання. Якщо на початку пробного навчання рівень сформованості його граматичних навичок відповідав середньому, то на кінці – підвищився до впевненого достатнього. Зважаючи на складність для учня спілкуватися та писати, у нього хороші задатки до вивчення англійської мови. Після навчання граматики засобами інформаційних технологій, Іван ще більш заохочено працював, і, що важливо, настрої в дитини завжди був хороший, піднесений.

Тож, учні з інклюзивної групи можуть ефективніше вивчати граматику англійської мови, якщо вчитель використовує інноваційні технології, оскільки такі розроблені уроки є більш захоплюючими та цікавими.

Таким чином, проведене нами пробне навчання доводить, що на уроці інформаційні технології можна використовувати для рішення найрізноманітніших задач, в тому числі формувати навички граматики в учнів в умовах інклюзії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аксеонова Л. И. Специальная педагогика : учебное пособие. Москва : Изд. центр «Академия», 2001. 400 с.
2. Артющкіна Л. М., Рудь О. М. Мовленева компетентність як складова комунікативного процесу державних службовців. URL: soippo.narod.ru/documents/konf_zhuk/artushkina_rud.doc
3. Васильєва Г.І., Любарєць В.В. Термінологічний словник-інклюдія. Київ : Міленіум, 2018. 42 с.
4. Вступне слово до проекту ТЬЮНІНГ – гармонізація освітньої структури у Європі. Внесок університетів у Болонський процес URL: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf.
5. Галызин И. Д. Управление процессом усвоения знаний. Москва, 1991. 92 с.
6. Гальскова Н.Д. Сучасна методика навчання іноземних мов : Посібник для вчителя. Москва: АРКТИ, 2003, 192 с.
7. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30.
8. Джава Н. Проблемні методи навчання іноземних мов. *Дискусія. Нова педагогічна думка*. 2005. № 3. С. 49.
9. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [науковий редактор українського видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
10. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Эксперимент и инновации в школе*. 2009. № 2. С. 7–14.
11. Зимняя И. А. Компетенция и компетентность в контексте компетентностного подхода в образовании URL: http://www.rusreadorg.ru/ckeditor_assets/attachments/63/i_a_zimnaya_competency_and_competence.pdf.

- 12.Інклюзивна освіта: основні положення.Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». URL:<http://www.ussf.kiev.ua/index.php?go=Inklus&id=2>.
- 13.Калініна Л.А. Мистецька інклюзія: виклики, проблеми,перспективи: дис. 2019. URL:http://217.77.221.199/bitstream/123456789/1286/1/Калініна_75-77.pdf
- 14.Клименюк Н.В. Інклюзія людей з особливими потребами досупільного життя: історичний аспект. Наукові праці [Чорноморськогодержавного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянськаакадемія]. Сер.: Педагогіка. 2009. №. 112, Вип. 99. С. 148–153.
- 15.Ковриго С. Б. Комунікативно-когнітивнийпідхід у навчанні англійської мови. *Англійська мова та література*, 2015. 12 с.
- 16.Кондратюк В.Л. Основнітенденції розвитку систем освіти та освітніх технологій у світовій педагогічній практиці. *Відкритий урок*. 2002. № 5–6. С. 8.
- 17.Костенко І. Г. Використання Інтернет-ресурсів на уроках англійської мови. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 1 (41). С. 170–176.
- 18.Кочі К., Гроховський Л. Методи навчання німецької мови. Варшава : Державне видавництво,1984. 227 с.
- 19.Куварзіна М.В. Англійська мова: Нестандартні уроки. 5-11класи. 2-ге вид.; випр. і доп. Харків: Ранок, 2016. 176с.
- 20.Листопад О.В. Інклюзивна освіта в контексті інноваційного розвитку. Педагогічні науки:теорія, історія, інноваційні технології. 2011,№ 2 (12). С. 174–184.
- 21.Луценко І. В. Актуальні питання діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. №4. С. 7–13.
- 22.Львов М. Р. Словарь-справочник по методике русского языка. Москва: Просвещение, 1988. 240 с.

- 23.Ляховицкий М. В. Методика обучения иностранным языкам. Москва : «Высшая школа», 1982. 373 с.
- 24.Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Навчальний посібник. Київ, 2007. 656 с.
- 25.Некрасова О. Музичні захоплення. Мій улюблений співак. Роль музики і пісень при вивченні англійської мови.*English plus*. 2004. №34. С.1–4.
- 26.Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2016. № 2. С. 11–17.
- 27.Носонович Е.В. Критерии аутентического учебного текста.*Иностранные языки в школе*. 1999. № 2. С. 16–18.
- 28.Пассов Е. И. Методическое мастерство учителяиностранного языка. *Иностр. яз. в школе*.1984. С. 24–29.
- 29.Пеньковска А., Попов М. Зміст освітньоїінтеграції та інклюзії дітей з обмеженими можливостями. Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. 2011. Вип. LVI.С. 233–245.
- 30.Полат Е. С. Интернет в гуманитарном образовании. Москва : Владос, 2001. 272 с.
- 31.Поршнева Е. Р. Грамматические концепты и способы их построения при изучении иностранного языка. *Иностр. яз. в школе*. 2008. № 6. С.73–77.
- 32.Просто про інклюзивну освіту URL: <https://mon.gov.ua/ua/prosto-pro-inklyuzivnu-osvitu>
- 33.Равен Дж. Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения,перспективы. Изд. 2-е, испр. Москва: Когито-Центр, 2001. 142 с.
- 34.Роль и место грамматики в обучении иностранным языкам. СПб., 1998. С. 59.
- 35.Селевко Г. Компетентности и их классификация. *Народное образование*. 2004. № 4. С. 138–143.

36. Сидорчук Н. Г. Порівняльний аналіз понять «компетенція» та «компетентність» як складних психолого-педагогічних феноменів. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. Вінниця-Київ, 2015. С. 78–81.
37. Скляренко Н.К. Навчання граматичних структур англійської мови в школі. Київ : Рад. школа, 1982. 104 с.
38. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов. Київ: Наукова думка, 2000. 680 с.
39. Словник української мови: в 11 т. [ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко]. Київ: Наукова думка, 1973. 840 с.
40. Стрельнікова О.О., Єсіна Н.О. Поняття та сутність соціальної інклюзії у соціальній роботі. *Сучасне суспільство*. 2019. №. 1. С. 233–241.
41. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам : базовый курс : пособие для студентов пед. вузов и учителей. Москва : АСТ: Астрель : Полиграфиздат, 2016. 238 с.
42. Софій Н.З., Найда Ю.М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління*. Київ, 2007. 128 с.
43. Стеченко Т.О. Формування професійно орієнтованої англійської граматичної компетенції майбутніх філологів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2004. 200 с.
44. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід) : матеріали Міжнар. конф. Київ : Наук. світ, 2004. 200 с.
45. Тарнопольский О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. Київ: Фірма "ІНКІОС", 2006. 248 с.
46. Татур Ю. Г. Компетентносный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования: материалы ко второму заседанию методологического

- семинара. Авторская версия. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 16 с.
47. Форми інклюзивного навчання. *Департамент освіти та науки Івано-Франківської міської ради* URL: http://osvita-mvk.if.ua/content&content_id=1223
48. Хуторской А. В. Компетентность как дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования. *Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентностного подхода*. Тула: Изд-во Тул. гос. пед. ун-та им. Л. Н. Толстого, 2008. Вып. 1. С. 117–137.
49. Чернецкая И. В. Профессионально-направленное обучение грамматике английского языка студентов старших курсов филологических факультетов педагогических вузов (английский язык как вторая специальность): дисс. ... на соискание ученой степени к.пед.н.: 13.00.02. СПб., 2015. 214 с.
50. Шевченко Е.Б. Використання інтерактивних технологій для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови. *Англійська мова та література*. 2016. № 24. С. 4–6.
51. Яцюк І. Інклюзивна освіта в умовах сучасного загальноосвітнього навчального закладу. *Нова педагогічна думка*. 2012. № 2. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2012_2/lyacuk.pdf.
52. Artal-Sevil J. S. Flipped teaching and interactive tools. A multidisciplinary innovation experience in higher education. *In Proceedings of the International Conference on Higher Education Advances*. Valencia, Spain, 2020. Vol. 2. P. 103–112.
53. Asher J. The Learning strategy of the Total Physical Response : A Review. *The Modern Language Journal*. 1966. Vol. 50. № 2. P. 79–84. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED028664.pdf>.

54. Bergmann J. Our story: How to create an "upside down class?". MS Editions: Madrid, 2014. P. 13–23.
55. Bikowski D. Technology for Teaching Grammar. 2018. P. 2-7
56. Chapelle C. The relationship between second language acquisition theory and computer-assisted language learning. *The Modern Language Journal*, 2009. Vol. 93. P. 741–53.
57. Conlon T., Simpson, M. Silicon Valley versus Silicon Glen: the impact of computers upon Teaching and Learning : a comparative study . *British Journal of Educational Technology*. 2003. Vol. 34. No. 2. P. 137–150.
58. Dontcheva-Navratilova O. Grammar and discourse. The encyclopedia of applied linguistics. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell. 2013. P. 133–134.
59. Fahad N. A. Effectiveness of using information technology in higher education in Saudi Arabia. *Social and Behavioral Sciences*. 2012. Vol. 46. P. 1268 – 1278.
60. Finger G., Trinidad S. ICTs for learning: An overview of systemic initiatives in the Australian states and territories. *Australian Educational Computing*. 2012. Vol. 17. No. P. 3–14.
61. Gartner A., Kohler M., Riessman F. Children teach children: learning by teaching. New York : Harper & Row, 1971. 180 p.
62. Ghavifekr S. ICT Integration In Education: Incorporation for Teaching & Learning Improvement. *Malaysian Online Journal of Educational Technology (MOJET)*. 2014. Vol. 2. No. 2. P. 24–46.
63. Grabe M., Grabe, C. Integrating technology for meaningful learning (5th ed.). Boston, MA: Houghton Mifflin, 2007. 130 p.
64. Guha S. Are We All Technically Prepared? Teachers' Perspective on the Causes of Comfort or Discomfort in Using Computers at Elementary Grade Teaching URL: <https://www.learntechlib.org/p/94163/>.
65. Hamidi F. Information Technology in Education. *Procedia Computer Science*. 2011. Vol. 3. P. 369–373.

66. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. 3rd ed. New York : Longman, 2001. 370 p.
67. Hung C. Y. Effects of flipped classrooms integrated with MOOCs and game-based learning on the learning motivation and outcomes of students from different backgrounds. *Interac. Learn. Environ.* 2019. Vol. 27. P. 1028–1046.
68. J. van Ek: *Objectives for Foreign Language Learning*. Vol. I: Scope Council of Europe, Strasbourg 1993. 90 p.
69. Karami M .R. Pour suitable training with information age. *The growth of educational technology*. 2003. No. 20. 45 p.
70. Koh J.H.L. Three approaches for supporting faculty technological pedagogical content knowledge (TPACK) creation through instructional consultation. *Brit. J. Educ. Technol.* 2020. Vol. 51. P. 2529–2543.
71. McLaughlin J. E., White P. J., Khanova J. Flipped Classroom Implementation: A Case Report of Two Higher Education Institutions in the United States and Australia. *Computer Schools*. 2016. Vol. 33. P. 24–37.
72. Milligan W.W. *Information Technology at Michigan Tech: 2010 Survey Results and Discussion*. 2010. 238 p.
73. Raees F.L. Applications and benefits of information technology. *Educational Technology*. 2002. Issue 2. 16 p.
74. Sandia Appropriation of Information and Communication Technologies as Generators of Educational Innovations. *Science Technological Teaching*. 2019. Vol. 30. P. 267–289.
75. Srivastava P. Educational informatics: An era in education. In *Proceedings of the 2012 IEEE International Conference on Technology Enhanced Education. ICTEE 2012*. Amritapuri, India, 2012. P. 1–10.
76. Wilkinson P. *Changing practices, changing education*, 2014. 278 p.
77. Yangari M. Article educational innovation in the evaluation processes within the flipped and blended learning models. *Education Science*, 2021. Vol. 11. 487 p.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

78. BBC Learning English URL: <https://www.bbc.co.uk/learningenglish/>
79. British Council URL: <https://learnenglish.britishcouncil.org/en/grammar>
80. Education First's English Grammar Guide URL:
<https://www.ef.com/wwen/english-resources/english-grammar/>
81. Grammar Bytes URL: <https://chompchomp.com/menu.htm>
82. Kahoot URL: <https://kahoot.com/schools-u/>
83. Lingualeo URL: <https://lingualeo.com>
84. Passport To English URL: <https://www.passporttoenglish.com/English-Grammar.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

Функції інклюзивної освіти

Сутність	Характеристика
Правова	<ul style="list-style-type: none">забезпечення прав дітей з ООП на здобуття освіти в умовах звичайних закладів освіти замість проживання в дитині;попередження боротьби з виключенням в освіті;виявлення й усунення чинників, що перешкоджають реалізації прав дитини з ООП на освіту на умовах рівності й доступності
Соціалізації	<ul style="list-style-type: none">засвоєння дітьми з ООП широкого кола цінностей, соціальних ролей і очікувань, на основі яких складається повсякденне життя людей, а також цінностей, що пропагуються в закладі освіти;формування людської особистості на основі засвоєння дітьми з ООП знань, навичок, цінностей культурної спадщини, накопичених соціумом;включення дітей з ООП у соціокультурний простір класу, школи, громади, держави
Виховна	<ul style="list-style-type: none">формування позитивного і толерантного ставлення суспільства до осіб з ООП якдорівних, створення соціокультурного середовища;формування у дітей з ООП почуття поваги і власної гідності, усвідомлення, що вони є повноцінними членами суспільства
Освітня	<ul style="list-style-type: none">засвоєння дітьми з ООП системи знань, умінь і навичок, необхідних для розвитку потенціалу та подальшої успішної інтеграції у суспільство
Економічна	<ul style="list-style-type: none">підготовка осіб з ООП до трудової діяльності, розвитку й використання їхнього потенціалу на ринку праці;зменшення кількості громадян, що перебувають на соціальному забезпеченні держави.

Додаток Б

Вхідний контроль для визначення рівня сформованості граматичних навичок в учнів 6-го класі (по підручнику “On Screen 2”)

Choose the correct item.

1 They to the Glastonbury Festival and they're still there.

- A** have gone **C** go
B are going **D** went

2 I have been to three concerts this year.

- A** so far **C** ever
B since **D** for

3 “I haven't seen Stewart for a long time.”

“Really? I him last week at the festival.”

- A** meet **C** have met
B met **D** am meeting

4 Anna from her cousin for months.

- A** didn't hear **C** doesn't hear
B isn't hearing **D** hasn't heard

5 They first prize in the competition in 2006.

- A** win **C** won
B have won **D** are winning

6 How long Elaine and Charlotte?

- A** did you know
B are you knowing
C do you know
D have you known

7 “This pipe band is great!”

“I know. I them perform three times this year.”

- A** saw **C** have seen
B am seeing **D** see

- 8 Dave hasn't been to a wedding ages.
A since C at
B for D already
- 9 Margaret and fell into the pool. She was very embarrassed!
A slipped C is slipping
B has slipped D slips
- 10 I have just my costume for the parade. It's really nice.
A chose C chosen
B choosed D choose
- 11 The Browns Thanksgiving in America last year.
A are celebrating C celebrated
B have celebrated D celebrate
- 12 The film festival and it was amazing!
A just finished C is just finishing
B just finishes D has just finished
- 13 John has attended the Cinco de Mayo Festival, so he isn't coming with us.
A already C yet
B so far D never
- 14 "..... the book fair yet?"
"Yes, she went first thing this morning."
A Did she visit C Has she visited
B Is she visiting D Does she visit
- 15 Emma to Venice last year.
A hasn't flown C isn't flying
B didn't fly D doesn't fly
- 16 I any fruitcakes for our New Year's Eve dinner yet.
A haven't prepared
B didn't prepare
C am not preparing
D don't prepare
- 17 The parade hasn't started
A just C yet
B ever D already
- 18 The Bun Festival in Hong Kong place every spring for about a century.

- A took
- B take
- C is taking
- D has taken

19 Vanessa how to paddle a kayak when she was only seven.

- A has learnt
- B learns
- C is learning
- D learnt

20 We've held a summer festival in our village 1992.

- A since
- B already
- C so far
- D for

(Marks: _____)
20×4 80

Додаток Б

Вихідний контроль для визначення рівня сформованості граматичних навичок в учнів 6-го класі (по підручнику “On Screen 2”)

Choose the correct item.

- 1..... a shower instead of a bath, they save water.
A If people don't have
B If people have
C Unless people have
D If people won't have

- 2 I to the library later.
A am going C will go
B have gone D go

- 3 If we save the forests of Sumatra, the Sumatran tiger won't survive.
A won't C wouldn't
B don't D didn't

- 4 Nobody is watching TV. I it off to save some energy.
A am going to turn C will turn
B am turning D turn

- 5 If you less paper, you save forests.
A would use C use
B will use D used

- 6 I think the new factory the river.
A is going to pollute C is polluting
B will pollute D pollute

- 7 We can't reduce rubbish we recycle.
A unless C if not
B if D not if

- 8 It's cloudy. It
A will rain C rains
B is raining D is going to rain
- 9 If we don't protect rainforests now, many animals become extinct.
A will C won't
B would D wouldn't
- 10 The conservation group meeting at 8 o' clock.
A starts C will start
B is starting D is going to start
- 11 If we stopped using our cars, we to end global warming.
A help C would help
B will help D helped
- 12 endangered species in 20 years?
A Are ... disappearing
B Will ... disappear
C Do ... disappear
D Are ... going to disappear
- 13 If you join a recycling campaign, you a lot about environmental problems.
A learn C learnt
B would learn D have learnt
- 14 Look at that boy riding his bike! Oh no, he!
A is falling C is going to fall
B falls D will fall
- 15 If you ice in hot water, it melts.
A put C are putting
B will put D have put
- 16 you stop driving your car if you could use public transport?
A Will C Do
B Would D Did
- 17 I won't buy anything from that shop unless they burning coal in their factory.
A stop C don't stop
B stops D will stop
- 18 Weather patterns change when the sea warmer.
A will get C gets
B got D would get

19 If I you, I would recycle all my empty cans and bottles.

- A** am **C** will be
B were **D** would be

20 If you started riding your bike to school, you air pollution.

- A** reduced **C** will reduce
B reduce **D** would reduce

(Marks: _____)
20×4 80